

॥ ओं गणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ॥

॥ श्री वेदव्यासाय नमः ॥

॥ तैत्तिरीयोपनिषत् ॥

(१-४ प्रश्नाः)

***For copies of this book please contact-
Shri Parameswara Sharma
14/52 Manjula, Pestom Sagar
Chembur, Mumbai - 400 089
Tel: 524 2155.***

॥ ओं गणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ॥

॥ श्री वेदव्यासाय नमः ॥

॥ तैत्तिरीयोपनिषत् ॥

(प्रथम-द्वितीय-तृतीय प्रश्नाः)

For copies of this book please contact-
Shri Parameswara Sharma
14/52 Manjula, Pestom Sagar
Chembur, Mumbai - 400 089
Tel: 524 2155.

For Private Circulation Only

॥ श्री शृङ्गेरी श्रीजगद्गुरुमहासंस्थानम् ॥

मुद्रा

श्रीमत्परमहंसपरित्राचकाचार्यवर्य पदवाक्यप्रमाणपारावारपारीण यमनियमासनप्राणायाम
प्रत्याहार धारणाध्यानसमाध्यष्टाङ्गयोगानिष्ठाननिष्ठ तपश्चक्रवर्त्यनाद्यविच्छिन्न
श्रीशङ्कराचार्यगुरुपरम्पराप्राप्त षड्दर्शनस्थापनाचार्य व्याख्यानसिंहासनाधीश्वर
सकलनिगमागमसारहृदय सांख्यत्रयप्रतिपादक वैदिकमार्ग प्रवर्तक सर्वतन्त्र-
स्वतन्त्रादिराजधानी विद्यानगर महाराजधानी कर्णाटकसिंहासन प्रतिष्ठापनाचार्य
श्रीमद्राजाधिराजगुरुभूमण्डलाचार्य ऋष्यशृङ्गपुरवराधीश्वर तुङ्गभद्रातीर्थवासि
श्रीमद्विद्याशङ्करपादपद्माराधक श्रीजगद्गुरु श्रीमदभिनवविद्यातीर्थस्वामि
गुरुकरकमलसञ्जात

॥ श्रीजगद्गुरु शृङ्गेरी श्रीमद्भारतीतीर्थस्वामिभिः ॥

अस्मदत्यन्तप्रियशिष्य श्रीपरमेश्वरशर्म विषये नारायणस्मरणपुरस्सर विरचिता
आशिषस्समुल्लसन्तु।

भवन्तः वेदमधीत्य शिष्यानध्यापयन्तः अधुना लोकानामुपकाराय अत्यावश्यक
वेदभागान् स्थूलाक्षरैः सस्वरं प्रकाशयन्तीति विदित्वा भृशं मोदामहे। अत्र हि रुद्रक्रमः
महान्यासः उदकशान्तिरित्यादयः प्रकाशिता ये सर्वेषामत्यन्तमावश्याकाः। भवदीयोऽयमुद्यमः
धर्मश्रद्धालूनामास्तिकानां प्रशंसापात्रमिति तु निश्चप्रचम्।

श्री शारदाचन्द्रमौळीश्वरयोरसीमया कृपया इमे ग्रन्थाः आस्तिकजन
पाणिपल्लवान्यलंकुर्वन्तु भवन्तश्च श्रेयःपरम्पराभिस्समेधन्तामित्याशास्महे ॥

इति नारायणस्मरणम्

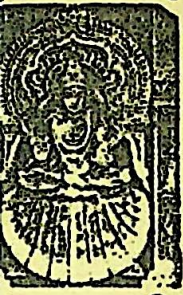
शृङ्गेरिः

प्रमाथिश्रावणकृष्णाष्टमी भार्गववासरः

३-९-१९९९

मुद्रा

MUTUAL TRUST — FRIENDSHIP — TOLERANCE—OUR TRADITION

Sri Sankara Jayanthi Celebration Committee

6, Savitha, 70, Pestomsagar, 2nd Road, Tilaknagar P.O., BOMBAY - 89.

Tel. Nos. : 5241864

Date

FOREWORD

Shri Parameswara Sharma has been conducting Veda Classes in Pestom Sagar Chembur, for over two decades, and has trained over a hundred vidyarthi comprising of a wide range of asthikas covering school children, college boys, office-goers and retired elders. He has been associated with our Shri Sankara Jayanthi Celebration Committee for the past 16 years conducting Rudra-japa-abhisheka-puja along with his disciples.

Shri Parameswara Sharma's teaching skill and the recitation of vedic hymns by his disciples have been appreciated by many eminent vedic scholars and patrons of Religious & Cultural Organisations.

A momentous occasion was in June 1994, when, pleased with the excellent Ghana recitation by a few of Parameswara Sharma's young disciples, and in appreciation of his glorious spiritual service, His Holiness Shri Bharathi Theertha Swamigal, Sringeri Mutt blessed and honoured him with a 'Ponnadai'.

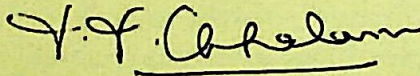
Besides conducting veda classes, Shri Parameswara Sharma devotes his available time in compiling Vedic Literature into convenient books, in bold print, very useful to vidyarthi and religious practioners. He has compiled the following books :-

RUDRAM -CHAMAKAM
RUDRA KRAMAM
CHAMAKA KRAMAM
MAHANYASAM
UDAKA SHANTHI
ACHIDRAM
ASWAMEDHAM (1)

Copies of books compiled by Parameswara Sharma were presented to HIS HOLINESS SHRI BHARATHI THEERTHA SWAMIGAL, for His approval & blessings. His Holiness has gone through the books and has expressed His happiness and said that the books are very good and would be useful to the students

Appreciating his effort & dedication, His Holiness has blessed Shri Parameswara Sharma with a *SHREEMUKHAM*.

I, on behalf of the Sri Sankara Jayanthi Celebration Committee, pray to Almighty to bestow upon Shri Parameswara Sharma, a healthy, blissful and long life to continue his noble social service of propagating Vedas and Vedic Culture among the youth and active citizens.

V. Venkitachalam

Secretary

Sri Sankara Jayanthi Celebration Committee

13th September 1999.

तैत्तिरीयोपनिषत् विषयानुक्रममणिका

प्रथमः प्रश्नः	०००-०१६
द्वितीयः प्रश्नः	०१७-०३२
तृतीयः प्रश्नः	०३३-०४७

पुस्तकालय
पुस्तकालय
पुस्तकालय

पुस्तकालय
पुस्तकालय

पुस्तकालय
पुस्तकालय

पुस्तकालय
पुस्तकालय

पुस्तकालय
पुस्तकालय
पुस्तकालय
पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय
पुस्तकालय
पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय
पुस्तकालय
पुस्तकालय
पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

पुस्तकालय

॥ ओं श्री गणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ॥

॥ श्री वेदव्यासाय नमः ॥

तैत्तिरीयोपनिषत्

(प्रथमः प्रश्नः)

हरिः ओ()म्

१ शन्नो मित्रशशव्वरुणः ।

शन्नो भवत्वयमा । शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः ।

शन्नो विष्णुरुक्रमः । नमो ब्रह्मणे ।

नमस्ते वायो । त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि ।

त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि ।

ऋतव्वदिष्यामि । सत्यव्वदिष्यामि ।

तन्मामवतु । तद्वक्तारमवतु । अवतु माम् ।

अवतु वक्तारम् ॥ ओंशान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

००१

२ शीक्षा^ॐव्याख्यास्यामः । वर्णस्स्वरः ।

मात्रा बलम् । साम सन्तानः । इत्युक्तश्शीक्षा-
द्ध्यायः ।।

३ सहनौ यशः । सहनौ ब्रह्म-

वर्चसम् । अथातस्स ७ हिताया उपनिषद-

व्याख्यास्यामः । पञ्चस्व- धिकरणेषु ।

अधिलोकमधिज्यौतिषमधि विद्यमधिप्रज-

मद्ध्यात्मम् । ता महा स ७ हिता इत्याचक्षते ।

अथाधि लोकम् । पृथिवी पूर्वरूपम् ।

द्यौरुत्तर रूपम् । आकाशस्सन्धिः ।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

००२

वा॒यु॒स्सन्धा॒नम् । इत्य॑धि॒लो॒कम् ।

अथा॑धि॒ज्यौ॒ति॒षम् । अ॒ग्निः ॥ पूर्वरू॒पम् ।

आ॒दि॒त्य उत्तर॑रू॒पम् । आ॒प॒स्सन्धिः॑ । वैद्यु॒त॒स्सन्धा॒नम् । इत्य॑धि॒ज्यौ॒ति॒षम् ।

अथा॑धि॒विद्य॑म् । आ॒चार्यः ॥ पूर्वरू॒पम् ।

अन्ते॑वा॒स्युत्तर॑रू॒पम् । वि॒द्या स॒न्धिः । प्रव॑चन॑
सन्धा॒नम् । इत्य॑धि॒विद्य॑म् ।

अथा॑धि॒प्रज॑म् । मा॒ता पूर्वरू॒पम् । पि॒तोत्तर॑

रू॒पम् । प्र॒जा स॒न्धिः । प्र॒जन॑न॑ सन्धा॒नम् ।

इत्य॑धि॒प्रज॑म् ।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

००३

अथाद्ध्य॒या॒त्मम् । अध॒रा॒ह॒नुः ॥ पू॒र्व॒रूप॒म् ।
उ॒त्तरा॒ह॒नुरु॒त्तर॒रूप॒म् । वा॒ख॒स॒न्धिः । जि॒ह्वा
स॒न्धा॒नम् । इत्यद्ध्य॒या॒त्मम् ।

इती॒मा म॒हा॒स॒७ हि॒ताः । य ए॒वमे॒ता म॒हा
स॒७ हि॒ता व्या॒ख्या॒ता वे॒द । स॒न्धी॒य॒ते प्र॒जया
प॒शुभिः । ब्र॒ह्मव॒र्च॒सेना॒न्नाद्ये॒न सु॒वर्ग्ये॒ण लो॒केन॥

४ यश्छ॒न्द॒सामृष॒भो वि॒श्वरूपः॑ ।
छ॒न्दो॒भ्योऽद्ध्य॒मृता॒थ्सं॒बभू॒व । स॒मेन्द्रो॑ मे॒धया॑
स्पृ॒णोतु॑ । अ॒मृत॑स्य दे॒वधा॑रणो भू॒यास॑म् ।
शरी॑रं मे वि॒चरू॑षणम् । जि॒ह्वा मे म॒धुम॑त्त॒मा ।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

२०४

कर्णाभ्यां भूरिविश्रुवम् । ब्रह्मणः कोशोऽसि
मेधयाऽपिहितः । श्रुतं मे गोपाय ।

आवहन्ती वितन्वाना । [७] कुर्वाणाचीर-
मात्मनः । वासां ७ सि मम गावश्च । अन्नपाने
च सर्वदा । ततो मे श्रियमावह ।

लोमशां पशुभिस्सह स्वाहा ॥

आमायन्तु ब्रह्मचारिणस्स्वाहा ॥

विमायन्तु ब्रह्मचारिण स्वाहा ॥

प्रमायन्तु ब्रह्मचारिण स्स्वाहा ॥

दमायन्तु ब्रह्मचारिण स्स्वाहा ॥

००५

श॒मा॒य॒न्तु॒ ब्र॒ह्म॒चा॒रि॒ण॒ स्स्वा॒हा॑ ॥ [८]

य॒शो॒ज॒ने॒ऽसा॒नि॒ स्वा॒हा॑ ॥

श्रे॒या॒न् व॒स्य॑सो॒ऽसा॒नि॒ स्वा॒हा॑ ॥

त॒न्त्वा॑ भ॒ग॒ प्र॒वि॒शा॒नि॒ स्वा॒हा॑ ॥

स॒ मा॑ भ॒ग॒ प्र॒वि॒श॒ स्वा॒हा॑ ॥

त॒स्मि॒न्त्स॒ह॒स्र॒शा॒खे॑ ॥

नि॒भ॒गा॒ह॒न्त्व॒यि॑ मृ॒जे॒ स्वा॒हा॑ ॥

य॒था॒ऽऽपः॑ प्र॒व॒ता॒ऽऽय॑न्ति । य॒था॒मा॒सा॒अ॒ह॒र्ज॒र॒म् ।

ए॒वं मां॑ ब्र॒ह्म॒चा॒रि॒णः॑ । धा॒त॒रा॒य॒न्तु॒ स॒र्व॒त॒

स्स्वा॒हा॑ ॥ प्र॒ति॒वे॒शो॒ऽसि॒ प्र॒मा॑भा॒हि॒ प्र॒मा॑प॒द्य॒स्व॑ ।

[९] ॥

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

००६

५ भूर्भुवस्सुवरिति वा एतास्त्रिस्रो
व्याहृतयः । तासामुहस्मैताञ्चतुर्थीम् ।
माहाचमस्यः प्रवेदयते । मह इति । तद्ब्रह्म ।
स आत्मा । अङ्गान्यन्या देवताः ।

भूरिति वा अयल्लोकः । भुव इत्य-
न्तरिक्षम् । सुवरित्यसौ लोकः । [१०]
मह इत्यादित्यः । आदित्येन वाव सर्वे लोका
महीयन्ते ।

भूरिति वा अग्निः । भुव इति वायुः ।
सुवरित्यादित्यः । मह इति चन्द्रमाः ।

ते.उ.-प्रथमःप्रश्नः

००७

च॒न्द्रम॑सा॒ वाव॑ सर्वा॑णि॒ ज्योती॑षि॒ मही॑यन्ते ।

भू॒रिति॑ वा ऋ॒चः । भुव॑ इति॒ सामा॑नि ।

सुव॑रिति॒ यजू॑षि । [११] ॥ मह॑ इति॒ ब्रह्म॑ ।

ब्रह्म॑णा॒ वाव॑ सर्वे॑ वे॒दा मही॑यन्ते ।

भू॒रिति॑ वै प्रा॒णः । भुव॑ इत्य॑पा॒नः ।

सुव॑रिति॒ व्या॒नः । मह॑ इत्य॑न्नम् । अ॒ग्नेन॑ वाव॒ सर्वे॑ प्रा॒णा मही॑यन्ते ।

ता वा ए॒ताश्च॑त॒स्रश्च॑तु॒र्धा । च॑त॒स्र-
श्च॑त॒स्रो व्या॑ह॒तयः॑ । ता यो वेद॑ । स वेद॑ ब्रह्म॑ ।
सर्वे॑ऽस्मै दे॒वा ब॒लिमा॑व॒हन्ति॑ । [१२] ॥

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

००८

६ स य ए॒षोऽन्त॑र् हृ॒दय॑ आ॒काशः॑ ।
 तस्मि॑न्न॒यं पु॑रु॒षो म॑नो॒मयः॑ । अमृ॑तो हि॒र॒ण्मयः॑ ।
 अन्त॑रेण॒ तालु॑के । य ए॒षस्त॑न इ॒वाव॑ल॒ंबते॑ ।
 सेन्द्र॑ यो॒निः । यत्रा॒सौ के॑शा॒न्तो वि॒वर्त॑ते ।
 व्य॒पोह्य॑ शी॒रूष॑कपा॒ले । भू॒रित्य॒ग्नौ प्र॑ति॒-
 तिष्ठ॑ति । भुव॒ इति॑ वा॒यौ । [१३] सुव॒रि॒-
 त्यादि॑त्ये । म॒ह इति॑ ब्र॒ह्मणि॑ । आ॒प्नोति॑
 स्वा॒राज्य॑म् । आ॒प्नोति॑ म॒नस॑स्पति॒म् ।
 वाक्प॑तिश्चक्षु॒ष्पतिः॑ । श्रोत्र॑पति वि॒ज्ञान॑पतिः ।
 ए॒तत्ततो॑ भवति । आ॒काश॑ शरी॒रं ब्र॒ह्म ।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

००९

स॒त्या॒त्म॑ प्रा॒णारा॑मं॒ मन॑ आ॒नन्द॑म् । शा॒न्ति॑
समृ॒द्धम॑मृ॒तम् । इति॑ प्राची॒न यो॒ग्योपा॑स्व । [१४]

७ पृ॒थि॒व्यन्त॑रि॒क्षन्धौ॑ दि॒शोऽवा॑न्तर
दि॒शाः । अ॒ग्नि॒र्वा॒युरा॑दि॒त्यश्च॑न्द्र॒मा नक्ष॑त्राणि ।
आ॒प ओष॑धयो॒ वन॑स्पत॒य आका॑श आ॒त्मा ।
इत्य॑धि॒भूत॑म् ।

अथा॑द्ध्य॒या॒त्म॑म् । प्रा॒णो व्या॒नोऽपा॑न उ॒दान॑
स्स॒मा॒नः । चक्षु॑श्श्रो॒त्रं मनो॑ वाक्त्वक् । चर्म
मा॒ ७ स॒ ७ स्ना॑वा॒स्थि म॒ज्जा । ए॒तद॑धि वि॒धाय॑-
रू॒षि॒रवो॑चत् । पा॒ङ्क्त॑व्वाँ इ॒द॒ ७ सर्व॑म् ।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

०१०

पाङ्क्तेनैव पाङ्क्तं स्पृणोतीति । [१५]

८ ओमिति ब्रह्म । ओमितीदं
॥ सर्वम् । ओमित्येतदनुकृति हस्म वा
अप्योश्चावयेत्याश्चावयन्ति । ओमिति सामानि
गायन्ति । ओं शोमिति शस्त्राणि शंसन्ति ।
ओमित्यद्ध्वर्युः प्रतिगरं प्रतिगृणाति ।
ओमिति ब्रह्मा प्रसौति । ओमित्यग्निहोत्रमनु -
जानाति । ओमिति ब्राह्मणः प्रवक्ष्यन्नाह ब्रह्मो-
॥ पाप्नवानीति । ब्रह्मैवोपाप्नोति ॥ [१६] ॥

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

०११

९ ऋतञ्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

सत्यञ्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

तपश्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

दमश्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

शमश्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

अग्नयश्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

अग्निहोत्रञ्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

अतिथयश्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

मानुषञ्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

प्रजा च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

०१२

प्रजनश्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

प्रजातिश्च स्वाद्ध्याय प्रवचने च ।

सत्यमिति सत्यवचाराथीतरः ।

तप इति तपो नित्यः पौरुशिष्टिः ।

स्वाद्ध्याय प्रवचने एवेति नाको मौद्गल्यः ।

तद्धि तपस्तद्धि तपः ॥ [१७] ॥

१० अहव्वृक्षस्य रेरिवा । कीर्तिः
पृष्ठङ्गिरेरिव । ऊर्ध्वपवित्रो वाजिनीव
स्वमृतमस्मि । द्रविणं सवर्चसम् । सुमेधा
अमृतोक्षितः । इति त्रिंशङ्को वेदानुवचनम् ॥

[१०] ॥

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

०१३

११ वेदमनूच्याचार्योऽ तैवा॑सिन्मनु-
 शा॒स्ति । सत्य॒व्वँद । धर्म॒ञ्चर । स्वा॒ध्याया॑-
 न्मा प्र॒मदः । आ॒चार्याय॑ प्रियन्धनमाहृत्य
 प्रजा॑तन्तुं मा व्यव॑च्छेत्सीः । सत्या॑न्न
 प्रम॑दितव्यम् । धर्मा॑न्न प्रम॑दितव्यम् । कुश॑लान्न
 प्रम॑दितव्यम् । भूत्यै॑ न प्रम॑दितव्यम् ।
 स्वा॒ध्याय॑ प्रवचनाभ्यां न प्रम॑दितव्यम् ।
 [१९] । देव॑पितृकार्याभ्यां न प्रम॑दितव्यम् ।
 मा॒तृदे॒वो भव । पि॒तृदे॒वो भव । आ॒चार्य॑दे॒वो
 भव । अति॑थिदे॒वो भव । यान्य॑नवद्यानि

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

०१४

कर्मा॒णि । तानि॑ से॒वित॒व्यानि॑ । नो॑ इ॒तरा॒णि ।
 यान्य॑स्माक॑ सुच॑रितानि । तानि॑ त्वयो॑-
 पास्या॒नि । [२०] । नो॑ इ॒तरा॒णि । ये के
 चास्मच्छ्रे॑या॑ सो ब्रा॒ह्मणाः । तेषा॑न्त्वया॒ऽऽ-
 सनेन॑ प्रश्व॑सित॒व्यम् । श्रद्ध॑या दे॒यम् ।
 अश्रद्ध॑या॒ऽदे॒यम् । श्रि॒या दे॒यम् । हि॒या दे॒यम् ।
 भि॒या दे॒यम् । संवि॑दा दे॒यम् । अथ॑ यदि ते
 कर्म॑ विचि॒किथ्सा॑ वा वृ॒त्त विचि॒किथ्सा॑ वा
 स्यात् । [२१] । ये तत्र॑ ब्रा॒ह्मणा॑ स्संम॒रुशि॒नः ।
 यु॒क्ता आ॒युक्ताः । अलू॑क्षा ध॒र्मका॑मा॒स्स्युः ।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

०१५

यथा ते तत्र वर्तेरन्। तथा तत्र वर्तेथाः।
 अथाभ्याख्यातेषु॥ ये तत्र ब्राह्मणास्संमरुशिनः।
 युक्ता आयुक्ताः। अलूक्षा धर्मकामास्स्युः।
 यथा ते तेषु वर्तेरन्। तथा तेषु वर्तेथाः। एष
 आदेशः। एष उपदेशः। एषा वेदोपनिषत्।
 एतदनुशासनम्। एवमुपासितव्यम्। एवमु-
 चैतदुपास्यम्॥ [२२]॥

१२ शन्नो मित्रशश व्वरुणः। शन्नो
 भवत्वर्यमा। शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः। शन्नो
 विष्णुरुरुक्रमः। नमो ब्रह्मणे। नमस्ते वायो।

तै.उ.-प्रथमःप्रश्नः

०१६

त्वमे॒व प्र॒त्यक्षं॑ ब्र॒ह्मा॑सि । त्वामे॒व प्र॒त्यक्षं॑
ब्र॒ह्मा॑वादिषम् । ऋ॒तम॑वादिषम् । स॒त्यम॑-
वादिषम् । तन्मा॑मावीत् । तद्व॒क्तार॑मावीत् ।
आ॒वी॒न्मा॑म् । आ॒वी॒द्व॒क्तार॑म् ॥

ओं शान्ति॑श्शान्ति॑श्शान्तिः॑ ।।[२३]।।

शत्रो॑ मि॒त्रश्श॑र्व्वरु॒णः । ० ० ०
० ० ० ओं शान्ति॑श्शान्ति॑श्शान्तिः॑ ।।
(प्रथ॑मानुवाकवत्) ।।

तैत्तिरीयोपनिषत्

(द्वितीयः प्रश्नः)

स॒ह ना॑ववतु । स॒हनौ भु॑नक्तु । स॒ह
वी॒र्य॑ङ्करवावहै । ते॒ज॒स्वि ना॑वधीतमस्तु मा
वि॒द्विषा॑वहै ॥ ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्तिः॑ ॥

१ ब्र॒ह्म॒विदा॑प्नोति॒ पर॑म् ।

तदे॒षाऽभ्यु॑क्ता । स॒त्यं ज्ञा॑नमनन्तं ब्र॒ह्म । यो
वेद॒ निहि॑त॒ङ्गुहा॑यां पर॒मे व्यो॑मन् । सोऽश्नु॑ते
सर्वा॑न्कामान्त्स॒ह । ब्र॒ह्म॒णा वि॑पश्चि॒तेति॑ ।
तस्मा॑द्वा ए॒तस्मा॑दा॒त्मन॑ आका॒श स्सं॑भूतः ।
आ॒का॒शाद्वा॒युः । वा॒यो॒र॒ग्निः । अ॒ग्ने॒रा॒पः ।
अ॒द्भ्यः पृ॑थि॒वी । पृ॒थि॒व्या ओष॑धयः ।

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०१८

ओष॑धी॒भ्योऽन्नम्॑ । अन्ना॒त्पुरु॑षः । स वा एष
 पुरु॑षोऽन्न॒रस॑मयः । तस्ये॑दमे॒व शिरः॑ ।
 अय॑न्दक्षि॒णः प॒क्षः । अय॑मुत्तरः प॒क्षः ।
 अय॑मात्मा ॥ इदं पु॒च्छं प्रति॑ष्ठा । तदप्येष
 श्लो॒को भ॒वति ॥ [१] ॥

२ अन्ना॒द्वै प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते । याः
 काश्च॑ पृथि॒वी ॐ श्रि॒ताः । अथो॒ अन्ने॒नैव
 जी॒वन्ति । अथै॑न॒दपि॑यन्त्यन्त॒तः । अन्न॑ ॐ हि
 भू॒ताना॒ञ्ज्येष्ठ॑म् । तस्मा॑त्सर्वो॒षध॑मुच्यते ।
 सर्व॑र्व्वै तेऽन्न॒माप्नु॑वन्ति । येऽन्नं॑ ब्रह्मोपा॒सते ।

०१९

अन्नं ७ हि भूतानाञ्ज्येष्ठम् ॥ तस्मात्सर्वौषध-
 मुच्यते । अन्नाद्भूतानि जायन्ते । जातान्यन्नेन
 वर्द्धन्ते । अद्यतेऽस्ति च भूतानि । तस्मादन्न-
 न्तदुच्यत इति । तस्माद्वा एतस्मादन्नरस-
 मयात् ॥ अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमयः । तेनैष
 पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव । तस्य पुरुष
 विधताम् । अन्वयं पुरुषविधः । तस्य प्राण
 एव शिरः । व्यानो दक्षिणःपक्षः । अपान
 उत्तरः पक्षः । आकाश आत्मा । पृथिवी पुच्छं
 प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति ॥ [२] ॥

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०२०

३ प्राण॑न्दे॒वा अनु॑प्राण॑न्ति । म॒नु॒ष्याः॑
प॒शव॑श्च॒ ये । प्रा॒णो हि भू॒ताना॑मा॒युः ।
तस्मा॑त्सर्वा॒युषमु॑च्यते ।

सर्व॑मे॒व त॒ आयु॑र्यन्ति । ये प्रा॒णं
ब्रह्मो॑पास॑ते । प्रा॒णो हि भू॒ताना॑मा॒युः ।
तस्मा॑त्सर्वा॒युषमु॑च्यत इति ।

तस्यै॑ष ए॒व शा॑रीर आ॒त्मा । यः पूर्॑वस्य ।
तस्मा॑द्वा ए॒तस्मा॑त्प्राण॑मयात् । अन्योऽन्तर॑
आ॒त्मा म॒नोम॑यः ।

तेनै॑ष पूर्णः । स वा ए॒ष पु॑रुषवि॒ध ए॒व ।

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०२१

तस्य॑ पुरु॒षवि॒धताम् । अन्वयं॑ पुरु॒षवि॒धः ।

तस्य॑ यजु॒रेव॑ शिरः । ऋ॒ग्दक्षि॑णः प॒क्षः ।

सामो॑त्तरः प॒क्षः । आदेश॑ आ॒त्मा ।

अथ॑र्वाङ्गिरसः पु॒च्छं प्रति॑ष्ठा । तदप्येष॑

श्लो॑को भ॒वति ॥ [३] ॥

४ यतो॑ वा॒चो निव॑र्तन्ते । अप्रा॑प्य

मन॑सा स॒ह । आनन्दं॑ ब्रह्म॑णो वि॒द्वान् ।

न बि॑भेति कदा॑चनेति ।

तस्यै॑ष ए॒व शा॑रीर आ॒त्मा । यः पूर्॑व॒स्य ।

तस्मा॑द्वा एतस्मा॑न्मनो॒मया॑त् । अन्योऽन्तर॑

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०२२

आत्मा वि॒ज्ञान॒मयः ।

तेनै॑ष पू॒र्णः । स वा ए॒ष पुरु॑षवि॒ध ए॒व ।

तस्य॑ पुरु॑षवि॒धता॑म् । अ॒न्वयं॑ पुरु॑षवि॒धः ।

तस्य॑ श्रद्धै॒व शि॒रः । ऋ॒त॒न्दक्षि॑णः प॒क्षः ।

सत्य॑मुत्त॒रः प॒क्षः । यो॒ग आ॒त्मा । महः॑ पु॒च्छं

प्रति॑ष्ठा । तद॒प्येष॑ श्लो॒को भ॒वति ॥ [४] ॥

५ वि॒ज्ञान॑य्यँ॒शन्त॑नु॒ते । क॒र्माणि॑

तनु॑तेऽपि॑ च । वि॒ज्ञान॑न्दे॒वा स्सर्वे॑ ॥ ब्र॒ह्म॒ज्येष्ठ॑-

मुपा॑सते ।

वि॒ज्ञानं॑ ब्र॒ह्म चेद्वे॑द । तस्मा॑च्चे॒न्न प्र॒माद्य॑ति ।

०२३

शरीरे पाप्मनो हित्वा । सर्वान्कामान्त्समश्नुत
इति ।

तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।
तस्माद्वा एतस्माद्विज्ञानमयात् । अन्योऽन्तर
आत्माऽऽनन्दमयः ।

तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव ।
तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः ।

तस्य प्रियमेव शिरः । मोदो दक्षिणः
पक्षः । प्रमोद उत्तरः पक्षः । आनन्द आत्मा ।
ब्रह्मपुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति ॥

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०२४

६ असन्ने॒व स॑ भवति । असद्ब्र॒ह्मेति॑
वेद॒ चेत् । अस्ति॑ ब्र॒ह्मेति॑ चेद्वेद ।
सन्तमे॒नन्ततो॑ विदु॒रिति॑ ।

तस्यै॒ष ए॒व शा॒रीर आ॒त्मा । यः पूर्॒वस्य॑ ।
अथातोऽनु॑ प्र॒श्नाः । उ॒तावि॒द्वान॒मुल्लो॒कं
प्रेत्य॑ । कश्च॒न गच्छ॒ती(३) ।

आहो॑ वि॒द्वान॒मुल्लो॒कं प्रेत्य॑ । कश्चि॒त्सम॑-
श्नु॒ता(३)उ॒ । सोऽका॑मयत । बहु॒स्यां
प्रजा॑येयेति ।

स तपोऽत॑प्यत । सत॑पस्त॒प्त्वा ।

०२५

इ॒दं॑ स॒र्वम॑सृजत । य॒दि॒दङ्ग॑ किञ्च ।

तथ्सृष्ट्वा । तदे॒वानु॑ प्राविशत् ।

तदनु॑प्रविश्य । सच्च॒त्यच्चा॑भवत् ।

नि॒रुक्त॑ञ्चानि॒रुक्त॑ञ्च । नि॒लय॑नञ्चा-

नि॒लय॑नञ्च । वि॒ज्ञान॑ञ्चावि॒ज्ञान॑ञ्च । सत्य-

ञ्चा॒नृत॑ञ्च स॒त्यम॑भवत् ।

य॒दि॒दङ्ग॑ किञ्च । तथ्सत्यमि॒त्याच॑क्षते ।

तदप्येष श॒लोको॑ भ॒वति॑ ॥ [६] ॥

७ अस॒द्वा इ॒दम॑ग्र आसीत् । ततो॑ वै

स॒दजा॑यत । तदा॒त्मानं॑ स्वयमकु॒रुत॑ ।

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०२६

तस्मात्तत्सुकृतमुच्यत इति । यद्वैतत्सुकृतम् ।
 रसो वै सः । रसः ॐ ह्येवाय-ल्लब्ध्वाऽऽनन्दी
 भवति । कोह्येवान्यात्कः प्राण्यात् । यदेष
 आकाश आनन्दो न स्यात् । एष ह्येवानन्द
 याति । यदाह्येवैष एतस्मिन्नदृश्येऽनात्म्येऽ-
 निरुक्तेऽनिलयनेऽभयं प्रतिष्ठा-र्विन्दते । अथ
 सोऽभयङ्गतो भवति । यदाह्येवैष एतस्मिन्नु-
 दरमन्तरङ्कुरुते । अथ तस्य भयं भवति ।
 तत्त्वेव भयर्विन्दुषोऽमन्वानस्य । तदप्येष
 शलोको भवति ॥ [७] ॥

०२७

८ भीषाऽस्माद्वातः पवते । भीषोदेति
सूर्यः । भीषाऽस्मादग्निश्चेन्द्रश्च । मृत्युर्धावति
पञ्चम इति ।

सैषाऽऽनन्दस्य मीमांसा भवति ।
युवास्यात्साधु युवाऽद्ध्यायकः । आशिष्ठो
दृढिष्ठो बलिष्ठः । तस्येयं पृथिवी सर्वा
वित्तस्य पूर्णा स्यात् । स एको मानुष
आनन्दः ।

ते ये शतं मानुषा आनन्दाः । स एको
मनुष्यगन्धर्वाणामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकाम-

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०२८

हतस्य ।

ते ये शतं मनुष्यगन्धर्वाणा-मानन्दाः ।

स एको देवगन्धर्वाणा-मानन्दः । श्रोत्रियस्य
चाकामहतस्य ।

ते ये शत-न्देवगन्धर्वाणा-मानन्दाः । स
एकः पितृणा-ञ्चिरलोक-लोकाना-मानन्दः ।
श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं पितृणा-ञ्चिरलोक -लोकाना-
मानन्दाः । स एक आजानजाना- न्देवाना-
मानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

०२९

ते ये शतमाजानजानान्देवानामानन्दाः ।
 स एकः कर्मदेवाना-न्देवाना-मानन्दः । ये
 कर्मणा देवानपियन्ति । श्रोत्रियस्य चाकाम-
 हतस्य ।

ते ये शतङ्कर्मदेवाना-न्देवानामानन्दाः ।
 स एको देवानामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकाम-
 हतस्य ।

ते ये शतन्देवानामानन्दाः । स एक
 इन्द्रस्यानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतमिन्द्रस्यानन्दाः । स एको

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०३०

बृहस्पतेरानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं बृहस्पतेरानन्दाः । स एकः
प्रजापतेरानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं प्रजापतेरानन्दाः । स एको
ब्रह्मण आनन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।]

स यश्चायं पुरुषे । यश्चासावादित्ये ।
स एकः । स य एवर्व्वित् ।

अस्माल्लोकात्प्रेत्य । एतमन्नमयमात्मान-
मुपसङ्क्रामति । एतं प्राणमयमात्मानमुप-
सङ्क्रामति । एतं मनोमय-मात्मानमुप-

०३१

सङ्क्रामति । एत-व्विज्ञानमय-मात्मानमुप-

सङ्क्रामति । एतमानन्दमय-मात्मानमुप-

सङ्क्रामति । तदप्येष श्लोको भवति ॥ [८]

९ यतो वाचो निवर्तन्ते । अप्राप्य
मनसा सह । आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् ।
न बिभेति कुतश्चनेति । एत ७ ह वाच न
तपति । किमह ७ साधुनाकरवम् । किमहं
पापमकरवमिति । स य एव-व्विद्वानेते
आत्मान ७ स्पृणुते । उभे ह्येवैष एते आत्मान ७
स्पृणुते । यएवव्वैद । इत्युपनिषत् ॥ [९] ॥

तै.उ.- द्वितीयः प्रश्नः

०३२

स॒ह ना॑ववतु। स॒ह नौ॑ भुनक्तु।
स॒ह वी॑र्यङ्करवावहै। ते॒ज॒स्विना॒वधी॑तमस्तु
मावि॑द्विषावहै॥ ओं शान्ति॑श्शान्ति॑श्शान्तिः॑॥

तैत्तिरीयोपनिषत्

(तृतीयः प्रश्नः)

स॒ह ना॑ववतु । स॒ह नौ॑ भुनक्तु ।
स॒ह वी॑र्यङ्करवावहै । ते॒ज॒स्विना॒वधी॑तमस्तु
मावि॑द्विषा॒वहै॑ ॥ ओं शान्ति॑श्शान्ति॑श्शान्तिः॑ ॥

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०३४

१ भृ॒गुर्वै वा॒रु॒णिः । वरु॒णं पि॒तर॒मुप॑-
स॒सार । अधी॑हि भग॒वो ब्र॒ह्मेति॑ ।

तस्मा॑ ए॒तत्प्रो॑वाच । अन्नं प्रा॒णञ्चक्षु॑श्शो॒त्रं
मनो॑ वाच॒मिति॑ । त॒हो॑वाच ।

यतो॑ वा इ॒मानि॒ भू॒तानि॒ जाय॑न्ते । येन॒
जा॒तानि॒ जीव॑न्ति । यत्प्रय॑न्त्य॒भि संवि॑शन्ति ।

तद्वि॑जि॒ज्ञास॑स्व । तद्ब्र॒ह्मेति॑ । स तपो॑ऽ-
तप्य॑त । स तप॑स्त॒प्त्वा ।।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०३५

२ अन्नं ब्रह्मेति व्यजानात् ।
अन्नाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
अन्नेन जातानि जीवन्ति । अन्नं प्रयन्त्यभि
संविशन्तीति ।

तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुप-
ससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति ।

त० होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व ।
तपो ब्रह्मेति ।

सतपोऽतप्यत । सतपस्तप्त्वा ।।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०३६

३ प्रा॒णो ब्र॒ह्मेति॑ व्य॒जानात्॑ ।
प्रा॒णाद्ध्ये॑व खल्वि॒मानि॑ भू॒तानि॑ जा॒यन्ते॑ ।
प्रा॒णेन॑ जा॒तानि॑ जी॒वन्ति॑ । प्रा॒णं प्र॑यन्त्य॒भि
संवि॑शन्तीति॑ ।

तद्वि॒ज्ञाय॑ । पुन॑रे॒व वरु॑णं पि॒तर॑मु॒पस॑सार ।
अधी॑हि भग॒वो ब्र॒ह्मेति॑ ।

त ७ हो॑वाच । तप॑सा ब्र॒ह्म वि॒जिज्ञा॑सस्व ।
तपो॑ ब्र॒ह्मेति॑ ।

स तपो॑ऽतप्य॑त । स तप॑स्तप्त्वा ॥

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०३७

४ मनो ब्रह्मेति व्यजानात् ।
मनसो ह्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
मनसा जातानि जीवन्ति । मनः प्रयन्त्यभि
संविशन्तीति ।

तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार ।
अधीहि भगवो ब्रह्मेति ।

त७ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व ।
तपो ब्रह्मेति ।

स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा ।।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०३८

५ वि॒ज्ञानं॑ ब्र॒ह्मेति॑ व्य॒जानात्॑ ।
वि॒ज्ञाना॑द्ध्ये॒व ख॒ल्वि॒मानि॑ भू॒तानि॑ जा॒यन्ते॑ ।
वि॒ज्ञाने॑न॒ जा॒तानि॑ जी॒वन्ति॑ । वि॒ज्ञानं॑
प्र॒यन्त्य॑भि॒ संवि॑श॒न्तीति॑ ।
तद्वि॒ज्ञाय॑ । पुन॒रे॒व वरु॑णं पि॒तर॒मुप॑ससार ।
अधी॑हि भग॒वो ब्र॒ह्मेति॑ ।
त७ हो॒वाच॑ । तप॒सा ब्र॒ह्म वि॒जि॒ज्ञास॑स्व ।
तपो॑ ब्र॒ह्मेति॑ ।
स तपो॑ऽतप्य॒त । स तप॑स्त॒प्त्वा ।।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०३९

६ आ॒न॒न्दो ब्र॒ह्मेति॑ व्य॒जानात्॑ ।
आ॒न॒न्दा॒द्ध्ये॒व ख॒ल्वि॒मानि॑ भू॒तानि॑ जा॒यन्ते॑ ।
आ॒न॒न्देन॑ जा॒तानि॑ जी॒वन्ति॑ । आ॒न॒न्दं
प्र॒यन्त्य॒भि संवि॑श॒न्तीति॑ ।
सै॒षा भा॒र्ग॒वी वा॒रु॒णी वि॒द्या । प॒र॒मे
व्यो॒म॒न्प्रति॑ष्ठिता । य ए॒व॒व्वेद॑ प्रति॒तिष्ठ॑ति ।
अ॒न्न॒वा॒न॒न्नादो॑ भ॒वति॑ । म॒हान्भ॑वति प्र॒जया॑
प॒शुभि॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ । म॒हान्क्री॑र्त्या ॥

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०४०

७ अन्न॒न्न नि॒न्द्यात् । तद्ब्र॒तम् ।
प्रा॒णो वा अ॒न्नम् । शरी॑रम॒न्नाद॒म् । प्रा॒णे शरी॑रं
प्रति॑ष्ठितम् । शरी॑रे प्रा॒णः प्रति॑ष्ठितः ।
तदे॒तद॒न्नम॒न्ने प्रति॑ष्ठितम् । स य ए॒तद॒न्नम॒न्ने
प्रति॑ष्ठित॒व्वेद॒ प्रति॑तिष्ठति ।
अ॒न्नवा॒न॒नादो॑ भवति । म॒हान्भ॑वति प्र॒जया॑
प॒शुभि॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ । म॒हान्की॑र्त्या ।।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०४१

८ अन्नं परिचक्षीत । तद्ब्रतम् ।
आपो वा अन्नम् । ज्योतिरन्नादम् । अप्सु
ज्योतिःप्रतिष्ठितम् । ज्योतिष्यापः प्रतिष्ठिताः ।
तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् । स य एतदन्नमन्ने
प्रतिष्ठितव्वेद प्रतिष्ठति ।
अन्नवानन्नादो भवति । महान्भवति प्रजया
पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान्कीर्त्या ॥

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०४२

९. अन्नं बहुकुर्वीत । तद्व्रतम् ।

पृथिवी वा अन्नम् । आकाशोऽन्नादः ।

पृथिव्यामाकाशः प्रतिष्ठितः । आकाशे पृथिवी
प्रतिष्ठिता ।

तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् । स य एतदन्नमन्ने
प्रतिष्ठितं वेद प्रतितिष्ठति ।

अन्नवानन्नादो भवति । महान्भवति प्रजया
पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान्कीर्त्या ।।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०४३

१० न कञ्चन वसतौ

प्रत्याचक्षीत । तद्ब्रतम् । तस्माद्यया कया च
 विधया बह्वन्नं प्राप्नुयात् । अराद्ध्यस्मा
 अन्नमित्याचक्षते ।

एतद्वै मुखतोऽन्नं ७ राद्धम् । मुखतोऽस्मा
 अन्नं ७ राद्ध्यते । एतद्वै मद्ध्यतोऽन्नं ७ राद्धम् ।
 मद्ध्यतोऽस्मा अन्नं ७ राद्ध्यते । एतद्वा
 अन्ततोऽन्नं ७ राद्धम् । अन्ततोऽस्मा अन्नं ७
 राद्ध्यते । [] य एवँवेद ।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०४४

क्षेम॑ इति॑ वा॒चि॑ । योगक्षेम॑ इति॑
प्रा॒णापा॒नयोः॑ । कर्मेति॑ ह॒स्तयोः॑ । गतिरिति॑
पा॒दयोः॑ । विमुक्तिरिति॑ पा॒यौ । इति॑ मानु॒षी-
स्समा॒ज्ञाः ।

अथ॑ दै॒वीः । तृप्तिरिति॑ वृ॒ष्टौ । बलमिति॑
वि॒द्युतिः । [] यश॑ इति॑ प॒शुषु॑ । ज्योतिरिति॑
नक्ष॑त्रेषु । प्रजातिरमृतमानन्द॑ इत्युप॒स्थे ।
सर्वमि॒त्याका॒शे ।

तत्प्रति॑ष्ठेत्युपासीत । प्रति॑ष्ठा॒वान्भ॒वति॑ ।
तन्मह॑ इत्युपासीत । महान्भ॒वति॑ ।

०४५

तन्मन इत्युपासीत । मानवान्भवति ।

तन्नम इत्युपासीत । नम्यन्तेऽस्मै कामाः ।

तद्ब्रह्मेत्युपासीत । ब्रह्मवान्भवति ।

तद्ब्रह्मणः परिमर इत्युपासीत ।

पर्येणं म्रियन्ते द्विषन्तस्सपत्नाः ।

परियेऽप्रिया भ्रातृव्याः ।

स यश्चायं पुरुषे । यश्चासावादित्ये । स

एकः । स य एवर्वित् । अस्माल्लोकात्प्रेत्य ।

एतमन्नमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य ।

एतं प्राणमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य ।

तै.उ. तृतीयः प्रश्नः

०४६

एतं मनोमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य ।

एतव्विज्ञानमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य ।

एतमानन्दमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य ।

इमाल्लोकान्कामात्रीकामरूप्यनुसञ्चरन् ।

एतत्सामगायत्रास्ते ।

हा(३)वुहा(३)वुहा(३)वु । []

अहमन्नमहमन्नमहमन्नम् ।

अहमन्नादो(२)हमन्नादो(२)हमन्नादः ।

अह७श्लोककृदह७श्लोककृदह७श्लोककृत्

अहमस्मि प्रथमजा ऋता(३)स्य ।

०४७

पूर्व॑न्दे॒वेभ्यो॑ अ॒मृत॑स्य ना(३)भा॒ इ॒ ।

यो मा द॑दाति स इ॒दे॒वमा॑(३)वाः ।

अ॒हम॑न्नम॒न्नम॑दन्त॒मा(३)दि॒म् ।

अ॒ह॒र्वि॒श्वं॑ भु॒वन॑म॒भ्यभ॑वाम् । सु॒व॒र्न॒ ज्योतीः॑ ॥

य ए॒व॒वे॒द॑ । इत्यु॑प॒निष॑त् ॥ [१०]

स॒ह॒ना॒व॒व॒तु॑ । स॒ह नो॑ भुनक्तु ।

स॒ह वी॒र्य॑ङ्क॒रवा॑वहे ।

ते॒ज॒स्वि॒ना॒व॒धी॒तम॑स्तु मा वि॒द्विषा॑वहे ॥

ओं शान्ति॑ शान्ति॑ शान्तिः॑ ॥

॥ हरिः॑ ओ(३)म् ॥

॥ ओं गणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ॥

॥ श्री वेदव्यासाय नमः ॥

॥ तैत्तिरीयोपनिषत् ॥

(चतुर्थः प्रश्नः)

For copies of this book please contact-
Shri Parameswara Sharma
14/52 Manjula, Pestom Sagar
Chembur, Mumbai - 400 089
Tel: 524 2155.

॥ अथ विष्णु उवाच ॥

॥ अथ शिव उवाच ॥

पुनरेवैतन्मया विसृज्यते ॥

या या वदन्ति ते वदन्त्येव ॥

अथ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीता ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ विष्णु उवाच) ॥

अथ श्रीमद्भगवद्गीता (अथ शिव उवाच) ॥

तैत्तिरीयोपनिषत् (चतुर्थः प्रश्नः)

विषयानुक्रमणिका

०००	शान्ति पाठः	०००
००१	अम्भस्य पारे	०४९
	दूर्वा सूक्तम्	०५७
	मृत्तिका सूक्तम्	०५८
	शत्रुजय जपमन्त्राः	०५९
	अघमरषणसूक्तम्	०६४
००२	दुर्गासूक्तम्	०६९
००३-५	व्याहृति होम मन्त्राः	०७२
००६-७	ज्ञानप्रप्त्यर्था होम मन्त्राः	०७३
००८-९	वेदाविस्मरणाय जप मन्त्राः	०७४
०१०	तपः प्रशंसा	०७५
०११	विहिताचरणप्रशमसा निषिद्ध- आचरण निन्दा	०७६
०१२	दहर विद्या - अणोरणीयान्	०७७
०१३	महानारायणम्	०८३
०१४	आदित्यमण्डले परब्रह्मोपासनम्	०८६
०१५	आदित्यपुरुषस्य सर्वात्मकत्वम्	०८७
०१६	शिवोपासन मन्त्राः	०८८

तैत्तिरीयोपनिषत्

(चतुर्थः प्रश्नः)

विषयानुक्रमणिका

०१७-२२	सद्योजातादि	८८(१)
०२३-२७	नमस्कारार्थ मन्त्राः	९०
०२६	यस्य वैकङ्कति	९२
०२७	कृणुष्वपाजः	९२
०२८	भूदेवताकमन्त्राः	९२
०२९-३२	सन्ध्यावन्दन मन्त्राः	९३
०३३	प्रणवस्य ऋष्यदिविवरणम्	९५
०३४-३५	गायत्र्यावहन मन्त्राः	९६
०३६	गायत्र्युपस्थानम्	९८
०३७	आदित्य मन्त्रः	९९
०३८-४०	त्रिसुपर्णम्	१००
०४१-४४	मेधासूक्तम्	१०५
०४५-५३	मृत्यु निवारण मन्त्राः	१०७
०५४	प्रजापति प्रार्थना	११०
०५५	इन्द्र प्रार्थना	१११
०५६-५८	मृत्युञ्जय मन्त्राः	१११
०५९	पापनिवारण मन्त्राः	११२
०६०	वसुप्रार्थना	११३

तैत्तिरीयोपनिषत् (चतुर्थः प्रश्नः)

विषयानुक्रमणिका

०६१-६२	काम-मन्यु मन्त्रः	११३
०६३-०६६	विरजाहोम मन्त्राः	११४
०६७	वैश्वदेव मन्त्राः	१२०
०६९	प्राणाहुति मन्त्राः	१२४
०७०	भुक्तान्नाभिमन्त्रण मन्त्राः	१२६
०७१	भोजनान्ते आत्मानुसंधानं	१२७
०७२	अवयव स्वस्थता	१२७
०७३	इन्द्रसप्तरुद्रृषि संवादमन्त्रः	१२८
०७४	हृदयालंभन मन्त्रः	१२८
०७५	देवताप्रण निरूपणमन्त्रः	१२८
०७६	अग्निस्तुतिः	१२८
०७७	अभीष्टयचना मन्त्रः	१२९
०७८	परतत्त्व निरूपणम्	१३०
०७९	ज्ञानसाधन निरूपणम्	१३२
०८०	ज्ञानयज्ञः	१४०
	शान्ति पाठः	

पानिनीयसूत्रम्
(संस्कृत-संस्कृत)

पानिनीयसूत्रसंग्रहः

१३१	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३-१३०
१३२	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०-१३०
१३३	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१३४	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१३५	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१३६	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१३७	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१३८	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१३९	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४०	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४१	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४२	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४३	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४४	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४५	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४६	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४७	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४८	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१४९	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०
१५०	पानिनीयसूत्र-संग्रहः	१३०

॥ ओ श्रीगणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ॥
॥ श्रीवेदव्यासाय नमः ॥

तैत्तिरीयोपनिषत् (चतुर्थः प्रश्नः)

ह॒रिः ओ(४)म्

स॒ह॒ना॒व॒व॒तु॒ ।

स॒ह॒नौ॑ भुनक्तु ।

स॒ह॒ वी॒र्य॑ङ्करवावहे ।

ते॒ज॒स्वि॒ना॒व॒धी॒त॒म॒स्तु॒ मा॒वि॒द्भि॒षा॒व॒हे॑ ॥

ओं शान्ति॑श्शान्ति॑श्शान्तिः॑ ॥

॥ अथ आचार्यविरचित ॥

आचार्यविरचित

(आचार्यविरचित)

अ(४) वि० वि०

। अथ आचार्यविरचित

। अथ आचार्यविरचित

। अथ आचार्यविरचित

। अथ आचार्यविरचित

। अथ आचार्यविरचित

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

४९

१ अ॒म्भ॒स्य॒ पा॒रे भु॒व॒न॒स्य॒ म॒द्ध्ये
ना॒क॒स्य॒ पृ॒ष्ठे म॒ह॒तो म॒ही॒यान्। शु॒क्रेण॒
ज्योती॑षि॒ सम॒नु प्र॒वि॒ष्टः प्र॒जाप॑तिश्चरति
ग॒र्भे अ॒न्तः॥

यस्मि॑न्नि॒दं स॒ञ्च वि॒चैति॒ सर्व॒य्यस्मि॑न्दे॒वा
अ॒धि वि॒श्वे नि॒षेदुः। तदे॒व भू॒त॒न्तदु॒ भव्य॑मा
इ॒द॒न्तद॒क्षरे॒ पर॒मे व्यो॑मन्॥

येना॑वृ॒तङ्ख॒ञ्च दि॒वं म॒ही॒ञ्च येना॑दि॒त्य-
स्त॑पति॒ तेज॑सा॒ भ्राज॑सा च। यम॒न्त-स्स॑मु॒द्रे
क॒वयो॒ वय॑न्ति॒ यद॒क्षरे॒ पर॒मे प्र॒जाः॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५०

यतः प्रसूता जगतः प्रसूती तोयेन
 जीवान्व्यचसर्ज भूम्याम् । यदोषधीभिः पुरुषा-
 न्पशूँश्च विवेश भूतानि चराचराणि ॥

अतः परन्नान्यदणीयसः हि परात्पर-
 य्यन्महतो महान्तम् । यदेकमव्यक्तमनन्त
 रूपव्विश्वं पुराणन्तमसः परस्तात् ॥ [१] ॥

तदेवर्तन्तदु सत्यमाहु-स्तदेव ब्रह्म
 परमङ्कवीनाम् । इष्टापूर्त बहुधा जात-
 ज्जायमान-व्विश्वं बिभर्ति भुवनस्य नाभिः ॥

तदेवाग्नि-स्तद्वायु-स्तत्सूर्य-स्तदु चन्द्रमाः ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५१

तदे॒व शु॒क्रम॒मृत॒न्तद्ब्र॒ह्म तदा॒प॒स्स प्र॒जाप॑तिः ।
सर्वे॑ नि॒मेषा॑ ज॒शिरे॑ वि॒द्युतः॑ पु॒रुषा॑दधि ।

क॒ला मु॒हूर्ताः॑ का॒ष्ठाश्चा॑हो॒रात्रा॑श्च॒ सर्व॑शः ॥

अ॒र्द्धमा॒सा मा॒सा ऋ॒तव॑ स्स॒र्व्वँत्स॒रश्च॑
कल्प॑न्ताम् । स आपः॑ प्र॒दुघे॑ उ॒भे इ॒मे
अ॒न्तरि॑क्षमथो सु॒वः ॥

नैन॑मू॒र्ध्वन्न॑ ति॒र्यज्य॑न्न म॒ध्ये परि॑ज॒ग्रभ॑त् ।
न तस्ये॑शो कश्च॒न तस्य॑ नाम म॒हद्य॑शः ॥ [२]

न स॒न्दृशे॑ तिष्ठति॒ रूप॑मस्य॒ न चक्षु॑षा
पश्य॑ति॒ कश्च॑ नैन॑म् । ह॒दा म॑नी॒षा मन॑साऽभि

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५२

क्लृ॒प्तो॒ य ए॒नर्वि॑दु॒रमृ॑तास्ते भवन्ति ॥

अ॒द्भ्यस्सं॑भूतो हिरण्यग॒र्भ इत्य॑ष्टौ ॥

ए॒ष हि दे॒वः प्र॒दिशो॑ऽनु सर्वाः पूर्वा हि
जा॒तस्स॒ उ गर्भे॑ अ॒न्तः । स वि॒जाय॑मान स्स
ज॒निष्य॑माणः प्र॒त्यङ्मुखा॑स्तिष्ठति वि॒श्वतो॑
मुखः ॥

वि॒श्वत॑श्चक्षुरु॒त वि॒श्वतो॑ मुखो वि॒श्वतो॑
हस्त॒ उ॒त वि॒श्वत॑स्पात् । संबा॒हुभ्या॑न्नम॒ति
संप॑त॒त्रै र्द्यावा॑पृथि॒वी ज॒नय॑न्दे॒व एकः॑ ॥

वे॒नस्त॑त्पश्यन्विश्वा॒ भुव॑नानि वि॒द्वान् यत्र॑

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५३

विश्वं भवत्येकं नीळम् । यस्मिन्निदं सञ्च
विचैकं स ओतः प्रोतश्च विभु प्रजासु ॥

प्रतद्वोचे अमृतन्नु विद्वान्गन्धर्वो नाम
निहितङ्गुहासु । [३] । त्रीणि पदा निहिता
गुहासु यस्तद्वेद सवितुः पितासत् ॥

स नो बन्धुर्जनिता स विधाता धामानि
वेद भुवनानि विश्वा । यत्र देवा अमृत-
मानशाना स्तृतीये धामान्यभ्यैरयन्त ॥

परिद्यावापृथिवी यन्ति सद्यः परि
लोकान्परि दिशः परि सुवः । ऋतस्य तन्तुं

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५४

वित॑त वि॒चृत्य॑ तद॑पश्य॒त्तद॑भवत्प्र॒जासु॑ ॥

प॒रीत्य॑ लो॒कान्प॒रीत्य॑ भू॒तानि॑ प॒रीत्य॑
सर्वाः॑ प्र॒दिशो॑ दि॒शश्च॑ । प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मजा॑
ऋ॒तस्या॑त्म॒नाऽऽत्मान॑म॒भि संब॑भूव ॥

सद॑स॒स्पति॑मद्भु॒तं प्रि॒यमिन्द्र॑स्य का॒म्यम्॑ ॥
सनि॑ मे॒धाम॑यासिषम् ॥

उ॒द्दीप्य॑स्व जा॒तवे॑दोऽप॒घ्नन्नि॑र्ऋ॒तिं म॑म ।
[४] । प॒शूँश्च॑ म॒ह्यमा॑व॒ह जी॑व॒नञ्च॑ दि॒शो
दि॒श ॥

मा॒नो हि॑ जी॒जात॑वे॒दो गा॒मश्च॑ पु॒रुष॑-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५५

ज्जगत् । अबिभ्रदग्न् आगहि श्रिया मा परि
पातय ॥

पुरुषस्य विद्म सहस्राक्षस्य महादेवस्य
धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥

तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि ।
तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥

तत्पुरुषाय विद्महे वक्रतुण्डाय धीमहि ।
तन्नो दन्तिः प्रचोदयात् ॥

तत्पुरुषाय विद्महे चक्रतुण्डाय धीमहि ।
[५] ॥ तन्नो नन्दिः प्रचोदयात् ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५६

तत्पुरुषाय विद्महे महासेनाय धीमहि ।

तन्नष्णमुखः प्रचोदयात् ॥

तत्पुरुषाय विद्महे सुवर्णपक्षाय धीमहि ।

तन्नो गरुडः प्रचोदयात् ॥

वेदात्मनाय विद्महे हिरण्यगर्भाय

धीमहि । तन्नो ब्रह्म प्रचोदयात् ॥

नारायणाय विद्महे वासुदेवाय धीमहि ।

तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥

वज्रनखाय विद्महे तीक्ष्णदंष्ट्राय

धीमहि । तन्नो नारसिंहः प्रचोदयात् ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५७

भा॒स्क्रा॒य वि॒द्महे॑ महद्युति॒क्राय॑
धीम॒हि । तन्नो॑ आ॒दित्यः॑ प्रचो॒दया॑त् ॥

वै॒श्वान॒राय॑ वि॒द्महे॑ लाली॒लाय॑ धीम॒हि ।
तन्नो॑ अ॒ग्निः प्रचो॒दया॑त् ॥

का॒त्या॒य॒नाय॑ वि॒द्महे॑ कन्यकु॒मारि॑
धीम॒हि । तन्नो॑ दु॒र्गिः प्रचो॒दया॑त् ॥

स॒हस्र॑ पर॒मा दे॒वी श॒तमू॒ला श॒ताङ्क॑रा ।
सर्व॑ ७ हरतु मे पा॒पन्दू॒र्वा दुस्स्वप्न॑नाशनी ॥

काण्डा॑त्काण्डात्प्ररोहन्ती॑ परुषः॑ परुषः॑
परि॑ । [७] । ए॒वानो॑ दूर्वे॑ प्रतनु॑ स॒हस्रेण॑

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५८

श॒तेन॑ च॑ ॥

या श॒तेन॑ प्र॒त॒नोषि॑ स॒हस्रेण॑ वि॒रोह॑सि ।

तस्या॑स्ते दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम् ॥

अश्व॑क्रान्ते रथ॑क्रान्ते वि॒ष्णुक्रान्ते॑ ॥

व॒सु॒न्धरा॑ । शिर॑सा धा॒रयि॑ष्यामि र॒क्ष॒स्व मां॑ ॥

पदे॑ पदे॑ ॥

भूमि॑र्धेनु ध॒रणी॑ लो॒क धा॒रिणी॑ ।

उ॒द्धृ॒ताऽसि॑ व॒राहे॒ण कृ॒ष्णेन॑ श॒तबा॒हुना॑ ॥

मृ॒त्तिके॑ ह॒न मे॑ पा॒पय्य॑न्म॒या दु॒ष्कृ॒त॒ङ्-

कृ॒तम् । मृ॒त्तिके॑ ब्र॒ह्मद॑त्ताऽसि का॒श्यपे॑नाभि॒

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

५९

मन्त्रिता॑ । मृ॒त्तिके॑ दे॒हि मे पु॒ष्टि॒न्त्वयि॑ सर्व॑
प्रति॑ष्ठितम् । [८] ॥

मृ॒त्तिके॑ प्रति॑ष्ठिते सर्व॑न्त॒न्मे निर्णु॑द
मृ॒त्तिके॑ । तया॑ ह॒तेन॑ पा॒पेन॑ ग॒च्छामि॑
पर॑माङ्गतिम् ॥

यत॑ इन्द्र॒ भया॑म॒हे ततो॑ नो॒ अभय॑ङ्कृ॒धि ।
मध॑वज्छ॒ग्धि तव॑ तन्न॒ ऊत॑ये वि॒द्विषो॑
विमृ॑धो जहि ॥

स्व॒स्ति॒दा वि॒शस्प॑ति वृ॒त्रहा॑ विमृ॑धो व॒शी ।
वृ॒षेन्द्रः॑ पु॒र ए॒तु न॑ स्व॒स्ति॒दा अभय॑ङ्क॒रः ।

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६०

स्व॒स्ति॒न् इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वा स्स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा
 वि॒श्ववे॑दाः । स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष॑र्यो अरि॒ष्टनेमि॑-
 स्स्व॒स्ति नो॑ बृ॒हस्प॑ति र्दधातु ॥

आपा॑न्तमन्यु- स्तृ॒पल॑प्रभर्मा धुनि॒
 शि॒शमी॑वा॒ज्छरु॑मा ७ ऋ॒जीषी॑ । सोमो॒ विश्वा॑-
 न्यत॒सावना॑नि ना॒र्वागिन्द्रं॑ प्रति॒माना॑नि दे॒भुः ॥

ब्रह्म॑जज्ञानं प्रथ॒मं पुर॑स्ताद्वि॒सीम॑त-
 स्सु॒रुचो॑ वे॒न आवः॑ । स बु॒द्धि॒धन॑या उप॒मा
 अस्य॑ वि॒ष्टा स्स॒तश्च॑ योनि॒मस॑तश्च॒
 वि॒वः ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६१

स्यो॒ना पृ॒थिवि॒ भवा॑ नृ॒क्षरा॑ नि॒वेशनी॑ ।
यच्छा॑ न॒ शर्म॑ स॒प्रथाः॑ ॥

गन्ध॒द्वारा॑न्दुराध॒रूपा॑- त्रित्यपु॑ष्टाङ्-
करी॒षिणी॑म् । ई॒श्वरी॑ ॐ सर्व॑ भू॒ताना॑न्तामि॒हो-
प॒ह्वये॑ श्रियम् ॥

श्री॒र्मे भ॒जतु॑ । अलक्ष्मी॒र्मे न॒श्यतु॑ ।
विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छन्दो॑भिरि॒मा- ल्लो॒कान-
नप॒जय्य॑म॒भ्यज॑यन् । म॒हा ॐ इन्द्रो॑ वज्र॒बाहु-
ष्पोड॒शी शर्म॑ यच्छतु ॥ [१०] ॥

स्व॒स्तिनो॑ म॒घवा॑ करोतु॒ हन्तु॑ पा॒प्मान॒य्यो

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६२

ऽस्मान्द्वेष्टि ॥

सोमान्ॐ स्वरणङ्कृणुहि ब्रह्मणस्पते ।
कक्षीवन्तय्यँ औशिजम् । शरीरय्यँ जशमलङ्-
कुसीदन्तस्मिन्त्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि ॥

चरणं पवित्रं विँततं पुराणं य्येन पूत-
स्तरति दुष्कृतानि । तेन पवित्रेण शुद्धेन पूता
अति पाप्मानमरातिन्तरेम ॥

सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भि स्सोमं
पिब वृत्रहज्छूर विद्वान् । जहि शत्रूँ -
रपमृधो नुदस्वाथाभयङ्कृणुहि विश्वतो नः ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६३

सुमित्रा न आप ओषधय स्सन्तु दुर्मित्रा-
स्तस्मै भूयासु योऽस्मान्द्वेष्टि यज्य
वयन्दिष्मः ॥

आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे
दधातन । [११] । महे रणाय चक्षसे । यो व
शिशवतमो रस स्तस्य भाजयतेह नः ।
उशतीरिव मातरः । तस्मा अरङ्गमाम वो
यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च
नः ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६४

हिरण्यशृङ्गं वरुणं प्रपद्ये तीर्थं मे देहि
याचितः । यन्मया भुक्तमसाधूनां पापेभ्यश्च
प्रतिग्रहः ॥

यन्मे मनसा वाचा कर्मणा वा
दुष्कृतङ्कृतम् । तन्न इन्द्रो वरुणो बृहस्पति-
स्सविता च पुनन्तु पुनः पुनः ॥

नमोऽग्नयेऽफसुमते नम इन्द्राय नमो
वरुणाय नमो वारुण्यै नमोऽद्भ्यः । [१२] ।

यदपाङ्कूर-य्यदमेद्ध्य-य्यदशान्तान्तदप-
गच्छतात् ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६५

अ॒त्या॒श॒ना-द॒तीपा॒ना-द्य॒च्च उ॒ग्रात्
प्र॒ति॒ग्रहा॑त् । तन्नो॒ वरु॑णो रा॒जा पा॒णिना॑
ह्यव॒मरू॑शतु ॥

सोऽह॑मपा॒पो वि॒रजो॑ निर्मु॒क्तो
मु॒क्तकि॒ल्बिषः॑ । नाक॑स्य पृ॒ष्ठमा॑रुह्य गच्छेद्-
ब्रह्म॑सलो॒कता॑म् ॥

यश्चा॒फसु॑ वरु॒ण स्स पु॒नात्व॑धमरू॒षणः॑ ॥
इ॒मं मे॑ गङ्गे॒ यमु॑ने सर॒स्वति॑ शु॒तुद्रि॑
स्तोम॑ ॐ सच॒ता परु॑ष्णि॒या । अ॒सि॒क्वि॒नया॑
मरु॑द्व॒धे वि॒तस्त॒याऽऽर्जी॑की॒ये शृ॒णु॒ह्या सु॒षोम॑या ।

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६६

ऋ॒त॒ञ्च॒ स॒त्य॒ञ्चा॒भी॒द्वा॒त्त॒प॒सोऽ॒ध्य॒जा॒य॒त॒ ।
त॒तो रा॒त्रि॒र॒जा॒य॒त॒ त॒त॒स्स॒मु॒द्रो अ॒र्ण॒वः । [१३] ।
स॒मु॒द्रा॒दर्ण॒वा॒दधि॒ स॒र्व्व॒त्स॒रो अ॒जा॒य॒त॒ ।
अ॒हो॒रा॒त्रा॒णि वि॒दध॒द्वि॒श्व॒स्य॒ मि॒ष॒तो व॒शी ॥
सू॒र्या॒च॒न्द्र॒म॒सौ धा॒ता य॒थापू॒र्व्वम॑कल्पयत् ।
दि॒व॒ञ्च॒ पृ॒थि॒वी॒ञ्चा॒न्तरि॑क्षमथो सु॒वः ॥
यत्पृ॒थि॒व्या ॐ र॒ज॒स्स्व॒मा॒न्तरि॑क्षे वि॒रो॒द॒सि ।
इ॒मा ॐ स्त॒दा॒पो व॒रु॒णः पु॒ना॒त्त्व॒धम॑रू॒षणः ।
पु॒न॒न्तु व॒स॒वः पु॒ना॒तु व॒रु॒णः पु॒ना॒त्त्व॒धम॑रू॒षणः
ए॒ष भू॒त॒स्य॒ म॒ध्ये भु॒व॒न॒स्य॒ गो॒प्ता ।

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६७

ए॒ष पु॒ण्यकृ॑ता ल॒लो॒का॒ने॒ष मृ॒त्योर्हिर॑ण्मयम् ।
द्यावा॑पृ॒थि॒व्योर् हिर॑ण्मयः स ॐ श्रितः सुवः ।

[१४] । स न॒स्सुव॑स्स ॐ शि॒शाधि॑ ॥

आ॒र्द्रं ज्व॑लति॒ ज्योति॑र॒हम॑स्मि ।
ज्योति॑र्ज्वलति॒ ब्रह्मा॑हम॒स्मि । योऽह॑म॒स्मि
ब्रह्मा॑हम॒स्मि । अ॒हम॑स्मि॒ ब्रह्मा॑हम॒स्मि ।
अ॒हमे॒वाहं॑ मा॒ञ्जु॑होमि॒ स्वाहा॑ ॥

अ॒का॒र्य॒का॒र्यव॑कीर्णी॒ स्तो॒नो ध्रू॑ण॒हा
गुरु॑त॒ल्प॒गः । वरु॑णोऽपाम॒घम॑रू॒षण॑-स्तस्मात्-
पा॒पात्प्र॑मुच्यते ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६८

र॒जोभूमि॑-स्त्व॒मा॒ ॐ रोद॑यस्व॒ प्रव॑दन्ति॒
धी॒राः॑ ॥

आक्रान्त्समु॒द्रः प्रथ॑मे वि॒धर्म॑ज्ज॒नय॑न्
प्र॒जा भुव॑नस्य॒ राजा॑ । वृषा॑ प॒वित्रे॒ अधि॑
सानो॒ अव्ये॑ बृ॒हत्सो॑मो वावृ॒धे सुवा॑न इ॒न्दुः ॥
[१५] ॥ पर॑स्ता॒द्यशो॑ नि॒हित॒ङ्गुहा॑सु मम॑ चक्रतु॒ण्डाय॑
धीम॑हि तीक्ष्ण॒द॒ष्ट्राय॑धीम॒हि परि॑ प्र॒तिष्ठि॑तन्दे॒भु र्यच्छ॑तु
दधा॑तना॒द्भ्योऽर्ण॑व॒ स्सुवो॑ राजैक॒ज्व ॥ रु॒द्रो रु॒द्रश्च॑
दन्ति॑श्च॒ नन्दि॑ष्ण॒मुख॑ ए॒व च॑ । ग॒रुडो॑ ब्र॒ह्म वि॒ष्णुश्च॑
ना॒रसि॑ ॐ ह स्तथै॒व च॑ । आ॒दि॒त्योऽग्नि॑श्च॒ दुर्गि॑श्च॒ क्रमे॑ण
द्वा॒दशा॑भ॒सि ॥ म॒मव॑च॒मसु॑वे ना॒वभा॑वै का॒त्याय॑नाय ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

६९

२ जा॒तवे॑दसे सु॒नवाम॑ सोम॑मरातीय॒तो
निद॑हाति वेदः॑ । स नः॑ परू॒षदति॑ दु॒र्गाणि॑
विश्वा॑ ना॒वेव॒ सिन्धु॑न्दुरि॒ता-त्य॒ग्निः॑ ॥

ताम॒ग्निव॑र्णान्ति॒पसा॑ ज्वल॒न्ती व्वैरो॒चनी॑ङ्-
कर्म॑फ॒लेषु॑ जुष्टा॑म् । दु॒र्गा॒न्दे॒वी॒ शरण॑म॒हं
प्रप॑द्ये सु॒तर॑सि तर॒से नमः॑ ॥

अग्ने॑ त्वं पा॒रया॑ नव्यो॑ अ॒स्मान्त्स्व॒स्तिभि॑
रति॑ दु॒र्गाणि॑ विश्वा॑ । पू॒श्च पृ॒थ्वी बहु॑ला न
उ॒र्वी भवा॑ तो॒काय॑ तनया॑य शय्योः॑ ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७०

वि॒श्वानि॑ नो दु॒र्गहा॑ जा॒तवे॑द॒स्सिन्धु॒न्न ना॒वा
 दु॒रि॒ताऽति॑ परू॒षि। अ॒ग्ने अ॒त्रि॒वन्मन॑सा
 गृ॒णानो॑ऽस्माकं॑ बो॒द्ध्यवि॒ता त॒नूना॑म् ॥

पृ॒त॒नाजि॑त॒ः सह॑मानमु॒ग्रम॒ग्निः हु॑वेम
 पर॒माथ्स॒धस्था॑त्। स नः॑ पर्ष॒दति॑ दु॒र्गाणि॑
 वि॒श्वा क्षा॑म॒द्दे॒वो अति॑ दु॒रि॒तात्य॑ग्निः ॥

प्र॒त्नोषि॑ क॒मीड्यो॑ अ॒ध्वरे॑षु स॒नाच्च॑
 हो॒ता नव्य॑श्च स॒त्सि। स्वा॒ज्वाग्ने॑ त॒नुवं॑
 पि॒प्रय॑स्वा॒स्मभ्य॑ञ्च सौ॒भग॑मायजस्व ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७१

गोभि-र्जुष्टमयुजो निषिक्तन्तवेन्द्र विष्णो-
रनु सञ्चरेम । नाकस्य पृष्ठमभि सर्व्वसानो
वैष्णावी लल्लोक इह मादयन्ताम् ॥ [१४] ॥

दुरितात्यग्निश्चत्वारि च ॥

ते.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७२

३ भूरन्नम॒ग्नये॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ भुवोऽन्न-
 व्वा॒यवे॑ऽन्तरि॒क्षाय॑ स्वाहा सुव॒रन्नमा॑दि॒त्याय॑
 दि॒वे स्वाहा॑ भूर्भुव॒स्सुव॒रन्नञ्च॑न्द्रम॒से दि॒ग्भ्य-
 स्स्वाहा॑ नमो॑ दे॒वेभ्य॑ स्स्व॒धा पि॒तृभ्यो॑
 भूर्भुव॒स्सुव॒रन्नमो॑म् ॥ [१७] ॥

४ भूर॒ग्नये॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ भुवो वा॒यवे॑
 ऽन्तरि॒क्षाय॑ स्वाहा सुव॒रादि॒त्याय॑ दि॒वे स्वाहा॑
 भूर्भुव॒स्सुव॒श्चन्द्र॑म॒से दि॒ग्भ्यस्स्वाहा॑ नमो॑
 दे॒वेभ्य॑ स्स्व॒धा पि॒तृभ्यो॑ भूर्भुव॒स्सुव॒रग्न॑
 ओम् ॥ [१८] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७३

५ भूर्ग॒नये॑ च पृथि॒व्यै च॑ मह॒ते च॒
 स्वाहा॒ भुवो॑ वा॒यवे॑ चा॒न्तरि॑क्षाय च मह॒ते च॒
 स्वाहा॒ सुव॑रादि॒त्याय॑ च दि॒वे च॑ मह॒ते च॒
 स्वाहा॒ भूर्भुव॑स्सुव॒श्चन्द्र॑म॒से च॒ नक्ष॑त्रेभ्यश्च
 दिग्भ्यश्च॑ मह॒ते च॒ स्वाहा॒ नमो॑ दे॒वेभ्य॑ स्स्व॒धा
 पि॒तृभ्यो॒ भूर्भुव॑स्सुव॒र्मह॑रोम् ॥ [१९] ॥

६ पाहि॑ नो अ॒ग्न ए॒नसे॑ स्वाहा । पाहि॑
 नो वि॒श्ववे॑द॒से स्वाहा॑ । यज्ञं॑ पाहि॑ वि॒भाव॑सो
 स्वाहा । सर्वं॑ पाहि॑ श॒तक्र॑तो स्वाहा ॥ [२०] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७४

७ पा॒हि नो॑ अ॒ग्न ए॒कया॑ । पा॒ह्युत॑
द्वि॒तीय॑या । पा॒ह्यूर्ज॑न्तृ॒तीय॑या । पा॒हि गी॒र्भि-
श्च॑त॒सृभि॑ र्व॒सो स्वा॒हा ॥ [२१] ॥

८ यश्छ॑न्द॒सामृष॑भो वि॒श्वरूप॑ श॒छन्दो॑भ्य
श॒छन्दा॑ ॐ स्या॒विवेश॑ । स॒चा ॐ शि॒क्यः
पु॒रोवा॑चोपनि॒षदिन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठ इन्द्रि॑याय
ऋषि॑भ्यो नमो॑ दे॒वेभ्य॑ स्स्व॒धा पि॒तृभ्यो॑ भूर्भुव॒-
स्सुव॑श्छ॒न्द ओम् ॥ [२२] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७५

९ नमो ब्रह्मणे धारणं मे अस्त्व-
निराकरण-न्धारयिता भूयासङ्- कर्णयो-
श्श्रुतं माच्योद्वं ममामुष्य ओम् ॥ [२३] ॥

१० ऋतन्तपं स्सत्यन्तपं श्श्रुतन्तपं-
श्शान्तन्तपो दमस्तपं श्शमस्तपो दानन्तपो
यज्ञन्तपो भूर्भुवस्सुव ब्रह्मैतदुपास्यैतत्तपः ॥
[२४] ॥

ते.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७६

११

यथा वृक्षस्य संपुष्पितस्य
दूराद्गन्धो वात्येवं पुण्यस्य कर्मणो
दूराद्गन्धो वाति यथाऽसिधाराङ्कर्तस्वहिता-
मवक्रामे यद्युवे युवे ह वा विह्वयिष्यामि
कर्त पतिष्यामी- त्येवममृता- दात्मान-
ञ्जुगुप्सेत् ॥ [२५] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७७

१२ अ॒णोरणी॑यान्म॒हतो॑ म॒हीयाना॑त्मा
गुहा॑या-नि॒हितोऽस्य॑ ज॒न्तोः॑ । तम॑क्रतुं पश्यति
वी॒तशो॒को धा॒तुः प्र॒सादा॑न्महि॒मान॑मीशम् ॥

स॒प्तप्रा॒णाः प्र॒भव॑न्ति तस्मा॑त्स॒प्तार्चिष॑-
स्स॒मिध॑ स्स॒प्तजि॒ह्वाः । स॒प्त इ॒मे लो॒का येषु॑
चर॑न्ति प्रा॒णा गुहा॑शया॒निहि॑ता स्स॒प्तस॑प्त ॥

अत॑स्समु॒द्रा गि॒रय॑श्च॒ सर्वे॑ऽस्मात्स्यन्दन्ते
सिन्ध॑व॒ स्सर्व॑रूपाः । अत॑श्च॒ विश्वा॑
ओष॑धयो॒ रसा॑च्च॒ येनैष॑ भू॒तस्तिष्ठ॑-
त्यन्तरा॑त्मा ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७८

ब्र॒ह्मा दे॒वानां॑ प॒द॒वीः क॒वी॒नामृ॒षि॒ वि॒प्रा॒णां
महि॒षो मृ॒गाणा॑म् । श्ये॒नो गृ॒द्ध्राणा॑ ॐ स्व॒धि॒ति॒
व॒ना॒ना ॐ सोमः॑ प॒वि॒त्रम॒त्ये॒ति रे॒भन् ॥

अ॒जामे॒का-ल्लौ॑हित शु॒क्ल कृ॒ष्णां ब॒ह्वीं
प्र॒जाञ्ज॒नय॑न्ती ॐ स॒रूपा॑म् । अ॒जो॒ह्ये॒को
जु॒षमा॑णोऽनु॒शेते॒ जहा॑त्ये॒नां भु॒क्तभो॑गा-
म॒जोऽन्यः॑ ॥ [२६] ॥

ह॒स॒शुचि॑ष-द्व॒सुर॑न्तरि॒क्षस॑-द्धो॒ता वे॒दि॒ष-
द॒ति॒थि-दु॑रोण॒सत् । नृ॒षद्व॑र॒सदृ॑त॒सद् व्यो॑म॒स-
द॒ब्जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॒द्रि॒जा ऋ॑तं बृ॒हत् ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

७९

घृतं मिमिक्षिरे घृतमस्य योनिं घृते श्रितं
घृतमुवस्य धाम । अनुष्वधमावह मादयस्व
स्वाहाकृत वृषभ वक्षि हव्यम् ॥

समुद्रादूर्मि मधुमा७ उदारदुपा७ शुना
सममृतत्वमानट् । घृतस्य नाम गुह्य व्यंदस्ति
जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥

वयन्नाम प्रब्रवामा घृतेनास्मिन् यज्ञे
धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्मा शृणव-
च्छस्यमान-ञ्चतुश्शृङ्गोऽवमीद्-गौर एतत् ॥

चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८०

शी॒रु॒षे स॒प्त ह॒स्ता॒सो अ॒स्य । त्रि॒धा ब॒द्धो
वृ॒ष॒भो रो॒रवी॒ति म॒होदे॒वो म॒र्त्या ७ -
आ॒वि॒वेश ॥ [२७] ॥

त्रि॒धा॒हि॒तं प॒णिभि॑- गु॒ह्यमा॑न॒ङ्गवि॑ दे॒वा॒सो
घृ॒तम॑न्वविन्दन् । इन्द्र॒ एक॑ ७ सूर्य॒ एक॑-
ज्ज॒जान॑ वे॒नादे॑क ७ स्व॒धया॑ नि॒ष्टत॑क्षुः ॥

यो दे॒वानां॑ प्रथ॒मं पु॒रस्ता॑द्वि॒श्व॒धियो॑ रु॒द्रो
म॒हर॑षिः । हि॒र॒ण्यग॑र्भं प॒श्यत॑ जा॒यमा॑न ७ स
नो दे॒वश्शु॑भया॒ स्मृ॒त्या॒स्सय्यु॑नक्तु ॥

यस्मा॒त्प॒र॒न्नाप॑र॒मस्ति॑ किञ्चि॒द्यस्मा॑न्ना॒णीयो॑

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८१

न ज्यायोऽस्ति कश्चित्। वृक्ष इव स्तब्धो
दिवि तिष्ठत्येकस्तेनेदं पूर्णं पुरुषेण सर्वम्॥

न कर्मणा न प्रजया धनेन त्यागेनैके
अमृतत्वमानशुः। परेण नाकन्निहितङ्गुहाया-
व्विभ्राजदेतद्यतयो विशन्ति॥

वेदान्त विज्ञान सुनिश्चितार्था स्सन्न्यास-
योगाद्यतय शशुद्धसत्त्वाः। ते ब्रह्मलोके तु
परान्तकाले परामृतात्परिमुच्यन्ति सर्वे॥

दह विपापं परमेशमभूत य्यत्पुण्डरीकं
पुरमद्ध्यसंस्थम्। तत्रापि दहङ्गगन-

ते.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८२

व्विंशोक्-स्तस्मिन् यदन्त-स्तदुपासितव्यम् ॥

यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च
प्रतिष्ठितः । तस्य प्रकृतिलीनस्य यः परस्स
महेश्वरः ॥ [२८] ॥

अजोऽन्य आविवेश सर्वे चत्वारि च ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८३

१३ सहस्रशीर्षन्देव विंश्वाक्ष विंश्व-
शम्भुवम् । विश्वन्नारायणन्देवमक्षरं परमं पदम्
विश्वतः परमान्नित्यं विंश्वन्नारायणं
हरिम् । विश्वमेवेदं पुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति ।
पतिर्विश्वस्यात्मेश्वरं शाश्वतं शिव-
मच्युतम् । नारायणं महाज्ञेयं विंश्वात्मानं
परायणम् ॥

नारायणं परो ज्योतिरात्मा नारायणः
परः । नारायणं परं ब्रह्मतत्त्वन्नारायणः परः ।
नारायणं परोद्ध्याता-द्ध्यानन्नारायणः परः ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८४

यच्च किञ्चिज्जगत्सर्वन्दृश्यते
श्रूयतेऽपि वा।[२९]। अन्तर्बहिश्च तत्सर्वं
व्याप्य नारायण स्थितः॥

अनन्तमव्ययङ्कवि० समुद्रेऽन्तं विंश्व-
शंभुवम्। पद्मकोश प्रतीकाश० हृदयज्वाप्य-
धोमुखम्॥

अथो निष्ठ्या वितस्त्यान्ते नाभ्यामुपरि
तिष्ठति। ज्वालमाला कुलं भाती
विश्वस्यायतनं महत्॥

सन्तत० शिलाभिस्तु लंबत्याकोश-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८५

सन्निभम् । तस्यान्ते सुषिरं सूक्ष्मन्तस्मिन्त्सर्वं
प्रतिष्ठितम् ॥

तस्य मध्ये महानग्निर्विश्वार्चिर्विश्वतो
मुखः । सोऽग्रभु-ग्विभज-न्तिष्ठन्नाहार-मजरः
कविः ॥

तिर्य-गूर्ध्व-मधश्शायी रश्मय-स्तस्य
सन्तता ॥ सन्तापयति स्वन्देहमापादतल
मस्तगः । तस्य मध्ये वह्निशिखा
अणीयोर्ध्वा व्यवस्थितः ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८५(१)

नी॒लतो॑यद॒ म॒द्ध्य॒स्था- द्वि॒द्युल्ले॑खे॒व
भा॒स्वरा॑ । नी॒वार॒ शू॒क॒वत्त॒न्वी पी॒ता भा॒स्व-
त्य॒णू॒प॒मा ॥

तस्या॑ शि॒खाया॑ म॒ध्ये पर॒मात्मा॑
व्य॒व॒स्थि॒तः । स ब्र॒ह्म स शि॒वस्स॒हरि॒ स्सेन्द्र-
स्सोऽक्ष॑रः पर॒म स्स्व॒राट् ॥ [३०] ॥

(अ॒पि वा॑ सं॒तता॑ षट् च ॥)

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८६

१४ आ॒दि॒त्यो वा ए॒ष ए॒तन्म॒ण्ड॒ल॒न्त॒प॒ति॒ तत्र
ता ऋ॒च॒स्त॒दृ॒चा म॒ण्ड॒ल॒ॐ स ऋ॒चा
ल्लौ॒कोऽथ॒ य ए॒ष ए॒तस्मिन्म॒ण्ड॒लेऽर्चि॒
दी॒प्य॒ते-

ता॒नि सा॒मा॒नि स सा॒म्ना ल्लौ॒कोऽथ॒ य
ए॒ष ए॒तस्मिन्म॒ण्ड॒लेऽर्चि॒षि पु॒रुष॒-
स्ता॒नि यजू॒ॐ षि स य॒जुषा म॒ण्ड॒ल॒ॐ स
य॒जुषा ल्लौ॒क स्सै॒षा त्र॒य्ये॒व वि॒द्या त॒प॒ति॒ य
ए॒षोऽन्त॒रादि॒त्ये हि॒र॒ण्म॒यः पु॒रुषः॑ ॥[३१]॥

ते.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८७

१५ आ॒दि॒त्यो वै तेज॒ ओजो॒ बल॒ य्यंश॒
 श॒चक्षु॒ श॒श्रोत्र॑मा॒त्मा मनो॑ म॒न्यु म॒नु मृ॒त्यु
 स्स॒त्यो मि॒त्रो वा॒युरा॑का॒शः प्रा॒णो लो॒कपा॒लः
 कः किङ्क॑न्त॒त्सत्य॑-म॒न्नम॒मृतो जी॒वो वि॒श्वः
 क॒तम॒ स्स्वयं॑भु॒ब्रह्मै॑-तद॒मृत ए॒ष पु॒रुष ए॒ष
 भू॒ताना॑मधि॒पति॒ ब्रह्म॑ण॒ स्सायु॑ज्य० स॒लो॒कता॑-
 मा॒प्नोत्ये॒-तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒ सायु॑ज्य०
 सा॒र्द्धि॒ता० स॒मान॑लो॒कता॑-मा॒प्नोति॒ य ए॒व
 ॥
 व्वे॒देत्यु॑प॒निषत्॑ ॥ [३२] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८८

१६

निध॑नपतये॒ नमः । निध॑नपतान्तिकाय॒ नमः ।

ऊर्ध्वा॑य॒ नमः । ऊर्ध्वलिङ्गाय॒ नमः ।

हिर॑ण्याय॒ नमः । हिर॑ण्यलिङ्गाय॒ नमः ।

सुव॑र्णाय॒ नमः । सुव॑र्णलिङ्गाय॒ नमः ।

दि॒व्याय॒ नमः । दि॒व्यलिङ्गाय॒ नमः ।

भवा॑य॒ नमः । भव॑लिङ्गाय॒ नमः ।

शर्वा॑य॒ नमः । शर्व॑लिङ्गाय॒ नमः ।

शिवा॑य॒ नमः । शिव॑लिङ्गाय॒ नमः ।

ज्वा॑लाय॒ नमः । ज्वल॑लिङ्गाय॒ नमः ।

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८८(१)

आत्माय॒ नमः॑ । आ॒त्मलिङ्गाय॒ नमः॑ ।

पर॒माय॒ नमः॑ । पर॒मलिङ्गाय॒ नमः॑ ।

ए॒तत्सोम॑स्य॒ सूर्य॑स्य॒ सर्व॑लिङ्गं ॐ

स्था॒पय॑ति॒ पाणि॑मन्त्रं पवि॒त्रम् ॥ [३४]

१७ स॒द्योजा॑तं प्र॒पद्या॑मि स॒द्योजा॑ताय॒ वै

नमो॑ नमः॑ । भ॒वेभ॑वे नाति॑भवे भव॒स्वमा॑म् ।

भ॒वोद्भ॑वाय॒ नमः॑ ॥ [३५] ॥

१८ वा॒मदे॒वाय॒ नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॒ नमः॑

श्श्रे॒ष्ठाय॒ नमो॑ रु॒द्राय॒ नमः॑ का॒लाय॒

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

८९

नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय
नमो बलाय नमो बलप्रमथनाय नमस्सर्व-
भूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः । [३६] ॥

१९ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो
घोरघोरतरेभ्यः । सर्वेभ्य स्सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते
अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ [३७] ॥

२० तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय
धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ [३८] ॥

ते.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९०

२१ ईशान स्सर्वविद्यानामीश्वर
स्सर्वभूतानां ब्रह्माधिपति ब्रह्मणोऽधिपति ब्रह्मा
शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥ [३९] ॥

२२ नमो हिरण्यबाहवे हिरण्यवर्णाय
हिरण्यरूपाय हिरण्यपतयेऽम्बिकापतय
उमापतये पशुपतये नमो नमः ॥ [४०] ॥

२३ ऋतं सत्यं परं ब्रह्म पुरुषङ्कृष्ण
पिङ्गलम् । ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्ष-
विश्वरूपाय वै नमो नमः ॥ [४१] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९१

२४ सर्वो वै रुद्र स्तस्मै रुद्राय नमो
 अस्तु । पुरुषो वै रुद्र स्सन्महो नमो नमः ।
 विश्वं भूतं भुवनञ्चित्रं बहुधा
 जातञ्जायमानञ्च यत् । सर्वो ह्येष रुद्र
 स्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु ॥ [४२] ॥

२५ कद्रुद्राय प्रचेतसे मीढुष्टमाय
 तव्यसे । वोचेम शन्तमहृदे । सर्वो ह्येष रुद्र
 स्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु ॥ [४३] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९२

२६ यस्य वैकङ्कत्यग्निहोत्र हवणी
भवति प्रत्येवास्याहुतय स्तिष्ठन्त्यथो
प्रतिष्ठित्यै ॥ [४४] ॥

२७ कृणुष्वपाज इति पञ्च ॥ [४५] ॥

२८ अदिति देवा गन्धर्वा मनुष्याः
पितरोऽसुरा स्तेषां सर्वभूतानां माता मेदिनी
महता मही सावित्री गायत्री जगत्युर्वी पृथ्वी
बहुला विश्वा भूता कतमा काया सा
सत्येत्यमृतेति वसिष्ठः ॥ [४६] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९३

२९ आपो वा इदं सर्वं त्रिंश्व
 भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
 आपोऽन्नमापोऽमृतमाप स्सम्राडापो विराडाप
 स्स्वराडाप शछन्दां स्यापो ज्योतीं व्यापो
 यजूं व्यापः सत्यमाप स्सर्वा देवता आपो
 भूर्भुवस्सुवराप ओम् ॥ [४७] ॥

३० आपः पुनन्तु पृथिवीं पृथिवी पूता
 पुनातु माम् । पुनन्तु ब्रह्मणस्पति ब्रह्म पूता
 पुनातु माम् । यदुच्छिष्टमभोज्य य्यंद्वा

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९४

दु॒श्च॑रि॒तं म॑म॒ । सर्वं पुन॑न्तु॒ मामापोऽस॒ताञ्च॑
प्रति॒ग्रह॑ ॐ स्वाहा ॥ [४८] ॥

३१ अ॒ग्निश्च॑ मा म॒न्युश्च॑
म॒न्युप॑तयश्च म॒न्युकृ॑ते॒भ्यः । पा॒पेभ्यो॑
रक्ष॑न्ताम् । यद॒ह्ना पा॑पमका॒रुष॑म् । म॒नसा
वा॒चा ह॑स्ता॒भ्याम् । पद्भ्या॑मुदरेण शि॒श॒जा ।
अह॑स्तद॒वलु॑पतु । यत्किञ्च॑ दु॒रि॒तं म॑यि ।
इद॑म॒हं मा॑ममृ॒तयो॒नौ । स॒त्ये ज्यो॑तिषि जुहोमि
स्वाहा ॥ [४९] ॥

३२ सूर्यश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च
 मन्युकृतेभ्यः। पापेभ्यो रक्षन्ताम्। यद्रात्रिया
 पापमकार्षम्। मनसा वाचा हस्ताभ्याम्।
 पद्भ्यामुदरेण शिशजा। रात्रिस्तदवलुपतु।
 यत्किञ्च दुरितं मयि। इदमहं माममृतयोनौ।
 सूर्ये ज्योतिषि जुहोमि स्वाहा॥ [५०]॥

३३ ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म। अग्निर्देवता
 ब्रह्म इत्यार्षम्। गायत्रञ्छन्दं परमात्मं
 सरूपम्। सायुज्यं विनियोगम्॥ [५१]॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९६

३४ आया॑तु वर॑दा दे॒वी अक्षरं॑ ब्रह्म
सम्मि॑तम् । गा॒य॒त्री॒ञ्छ॒न्दसां॑ मा॒तेदं॑ ब्रह्म
जुष॑स्व मे । यद॑ह॒न्नात्कुरु॑ते पा॒प॒न्तद॑ह॒न्नात्
प्रति॑मुच्यते । यद्रा॑त्रियात्कुरु॑ते पा॒प॒न्तद्रा॑त्रियात्
प्रति॑मुच्यते । सर्व॑ वर्णे महा॑दे॒वि स॒न्ध्या
विद्ये॑ स॒रस्व॑ति ॥ [५२] ॥

३५ ओजोऽसि॑ सहोऽसि॑ बल॑मसि॑
भ्राजोऽसि॑ दे॒वाना॑न्धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि॑
वि॒श्वायु॑ स्सर्व॑मसि॑ सर्वा॑युरभिभू॒रोङ्-
गा॒य॒त्रीमा॑वाह॒यामि॑ सा॒वि॒त्रीमा॑वाह॒यामि॑

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९७

सरस्वतीमावाहयामि छन्दरूषीनावाहयामि
 श्रियमावाहयामि गायत्रिया गायत्रीच्छन्दो
 विश्वामित्र ऋषि स्सविता देवताऽग्निर्मुखं
 ब्रह्मा शिरो विष्णु हृदयं रुद्रश्शिखा पृथिवी
 योनिः प्राणापानं व्यानोदानं समाना सप्राणा
 श्वेतवर्णा साङ्ख्यायन सगोत्रा गायत्री
 चतुर्विंशत्यक्षरा त्रिपदा षट्कुक्षिः पञ्च-
 शीरूषोपनयने विनियोग ओं भूः। ओं
 भुवः। ओं सुवः। ओं महः। ओं जनः।
 ओं तपः। ओं सत्यम्।

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९८

ओ॒न्त॒त्स॒वि॒तु॒ ॥ व॒रे॒ण्यं॒ भ॒र्गो॒ दे॒व॒स्य॑ धी॒म॒हि॒ ।
धि॒यो॒ यो नः॑ प्र॒चो॒दया॑त् । ओ॒मा॒पो॒ ज्योती॒र॒सो॒
ऽमृ॒तं ब्र॒ह्म भू॒र्भुव॒स्सुव॒रोम् ॥ [५३] ॥

३६ उत्त॑मे शि॒ख॒रे जा॒ते भू॒म्यां पर्व॑त
मूर्ध॑नि । ब्रा॒ह्म॒णेभ्यो॑ऽभ्यनु॒ज्ञा॒ता ग॒च्छ दे॒वि
य॒था सु॒खम् । स्तु॒तो म॒या व॒रदा॑ वेद॒मा॒ता
प्र॒चो॒दय॑न्ती प॒वने॑ द्वि॒जा॒ता । आ॒युः पृथि॒व्या-
न्द्र॒वि॒णं ब्र॒ह्मव॒र्च॒सं म॒ह्य॒न्दत्वा॑ प्र॒जातुं॑
ब्र॒ह्म॒लो॒कम् ॥ [५४] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

९९

३७ घृणि॒स्सूर्य॑ आदि॒त्यो न॑
प्रभा॑वा॒त्यक्ष॑रम् । मधु॑क्षरन्ति॒ तद्र॑सम् । स॒त्यँवै
तद्र॑स॒मापो॒ ज्योती॒ रसोऽमृतं॒ ब्रह्म॑
भूर्भुव॒स्सुव॒रोम् ॥ [५५] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१००

३८ ब्रह्ममेतु माम्। मधुमेतु माम्।
ब्रह्ममेव मधुमेतु माम्। यास्ते सोम प्रजा
वत्सोऽभि सो अहम्। दुष्वप्नहन्दुरुष्वह।
यास्ते सोम प्राणां स्ताञ्जुहोमि। त्रिसुपर्ण-
मयाचितं ब्राह्मणाय दद्यात्। ब्रह्महत्या व्वा
एते घ्नन्ति। ये ब्राह्मणा स्त्रिसुपर्णं पठन्ति। ते
सोमं प्राप्नुवन्ति। आसहस्रात्पडक्तिं पुनन्ति।
ओम्॥ [५६]॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१०१

३९ ब्रह्म॑ मे॒धया॑ । मधु॑ मे॒धया॑ ।
 ब्रह्म॑मे॒व मधु॑ मे॒धया॑ । अ॒द्यानो॑ दे॒वस॑वि॒तः
 प्र॒जाव॑त्स॒ावी॒स्सौ॑भ॒गम् । परा॑ दु॒ष्वज्जि॑य॒ सु॒व ।
 वि॒श्वानि॑ दे॒वस॑वि॒त दु॑रि॒तानि॑ परा॑सु॒व ।
 यद्भ॒द्रन्त॑न्म आ॒सु॒व । मधु॑वा॒ता ऋ॑ताय॒ते मधु॑
 क्षर॑न्ति सि॒न्धवः॑ । मा॒ध्वी न॑ स्सन्त्वोष॑धीः ।
 मधु॑ न॒क्तमु॒तोष॑सि मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ रजः॑ । मधु॑
 द्यौर॑स्तु नः पि॒ता । मधु॑मा॒त्रो व॑न॒स्पतिः॑
 मधु॑मा॒ अस्तु॑ सूर्यः । मा॒ध्वी गा॑वो भवन्तु
 नः । य इ॒म-न्त्रि॑सुप॒र्ण-म॑या॒चितं॑ ब्रा॒ह्म॒णाय॑

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१०२

दद्यात्। भ्रूणहत्या व्वा एते घ्नन्ति।
 ये ब्राह्मणा-स्त्रिसुपर्णं पठन्ति। ते सोमं
 प्राप्नुवन्ति। आसहस्रात्पङ्क्तिं पुनन्ति।
 ओम्॥ [५७]॥

४० ब्रह्म मेधवा। मधु मेधवा।
 ब्रह्ममेव मधु मेधवा। ब्रह्मा देवानां पदवीः
 कवीनामृषि विप्राणां महिषो मृगाणाम्।
 श्येनो गृध्राणां स्वधिति र्वनानां सोमः
 पवित्रमत्येति रेभन्। हंस शशुचिषद्वसु-
 रन्तरिक्षसद्भोता वेदिषदतिथि दुरोणसत्।

१०३

नृ॒ष॒द्व॒र॒स॒दृ॒त॒स॒द्-व्यो॒म॒स॒द॒ब्जा गो॒जा ऋ॒त॒जा
 अ॒द्रि॒जा ऋ॒तं बृ॒हत्। ऋ॒चे॒त्वा रु॒चे॒त्वा
 स॒मि॒थ्स्र॒व॒न्ति स॒रि॒तो न धे॒नाः॥ अ॒न्तर् ह॒दा
 म॒न॒सा पू॒य॒मा॒नाः। घृ॒त॒स्य धा॒रां
 अ॒भि॒चा॒क॒शी॒मि। हि॒र॒ण्य॒यो वे॒त॒सो म॒द्ध्य
 आ॒साम्। तस्मि॑न्सु॒पर्णो म॒धुकृ॒त्कु॒ला॒यी
 भ॒ज॒न्नास्ते म॒धु दे॒वता॑भ्यः॥ तस्या॑स॒ते ह॒रय
 स्स॒प्तती॑रे स्व॒धा॒न्दु॒हा॒ना अ॒मृत॑स्य धा॒राम्॥
 य इ॒द॒न्त्रि॒सु॒पर्ण॒-म॒या॒चि॒तं ब्रा॒ह्म॒णाय॑ द॒द्यात्।
 वी॒र॒ह॒त्या व्वाँ ए॒ते घ्न॑न्ति। ये ब्रा॒ह्म॒णा-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१०४

स्त्रिसुप॑र्णं प॑ठन्ति । ते सोमं प्राप्नु॑वन्ति ।
आ॒स॒ह॒स्रात्प॒ङ्क्तिं पुन॑न्ति । ओम् ।। [५८] ।।

४१ मे॒धा दे॒वी जु॒षमा॑णा न
 आ॒गा॒॥द्वि॒श्वा॒ची भ॒द्रा सु॒मन॑स्यमा॒ना । त्वया॒
 जु॒ष्टा नु॒दमा॑नादु॒रुक्ता॑न्-बृ॒हद्व॑दे॒म वि॒दथे॑
 सु॒वीराः॑ । त्वया॒ जु॒ष्ट ऋ॒षि भ॑वति दे॒वि
 त्वया॒ ब्र॒ह्माऽऽग॑त श्रीरु॒त त्वया॑ । त्वया॒ जु॒ष्ट-
 शि॒च॒त्र वि॑न्दते वसु॒ सा नो॑ जुषस्व द्रवि॑णो न
 मे॒धे ॥ [५९] ॥

४२ मे॒धां म॒ इन्द्रो॑ ददातु मे॒धान्दे॒वी
 सर॑स्वती । मे॒धां मे॑ अ॒श्विना॑वु॒भावा॑धत्तां

ते.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१०६

पुष्कर॑स्रजा । अ॒फ॒स॒रा॒सु च॒ या मे॒धा ग॒न्ध॒र्वेषु॑
च॒ यन्मनः॑ । दै॒वीं मे॒धा सर॑स्वती सा मां मे॒धा
सुर॑भिर्जुषता॒ स्वाहा॑ ॥ [६०] ॥

४३ आमां॑ मे॒धा सुर॑भिर्वि॒श्वरू॑पा
हि॒र॒ण्यव॑र्णा जगती जग॒म्या । ऊ॒र्ज॒स्वती॑
पय॑सा पि॒न्वमा॑ना सा मां मे॒धा सु॒प्रती॑का
जुष॑न्ताम् ॥ [६१] ॥

४४ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मय्य॑ग्निस्तेजो
दधा॑तु मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयी॑न्द्र इन्द्रि॒यन्द॑धातु
मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॑ सूर्यो भ्राजो दधा॑तु ॥ [६१]

४५ अपैतु मृत्युरमृतं आगन्वैवस्वतो
 नो अभयङ्कृणोतु। पूर्णं वैनस्पतेरिवाभि न
 शशीयता ७ रयिस्सचतान्न शशीपतिः। [६३] ॥

४६ परं मृत्यो अनु परेहि पन्थाय्यस्ते
 स्व इतरो देवयानात्। चक्षुष्मते शृण्वते ते
 ब्रवीमि मा नः प्रजा ७ रीरिषो मोत वीरान् ॥

[६४] ॥

४७ वातं प्राणं मनसाऽन्वारभामहे
 प्रजापतिं य्यो भुवनस्य गोपाः। स नो मृत्यो-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१०८

स्त्रायतां॑ पा॒त्व॒ह॒सो॒ ज्यो॒ग्जी॒वा
ज॒राम॑शीमहि॒ ॥ [६५] ॥

४८ अ॒मु॒त्र॒भू॒या॒दध॒ यद्य॒मस्य॒
बृ॒ह॒स्प॒ते अ॒भि॒श॒स्ते॒रमु॒ज्यः॑ । प्र॒त्यौ॒ह॒ता॒म॒श्वि॒ना
मृ॒त्युम॑स्मा॒ द्वे॒वा॒ना॒म॒ग्ने भि॒ष॒जा श॒ची॒भिः [६६]

४९ ह॒रि॒ हर॑न्त॒मनु॑यन्ति॒ दे॒वा
वि॒श्व॒स्ये॒शान॑ वृ॒ष॒भं म॑ती॒नाम् । ब्र॒ह्म॒स॒रूप॑मनु॒
मे॒द॒मा॒गा॒दय॑नं॒ मा वि॒व॒धी वि॑क्र॒म॒स्व ॥ [६७] ॥

५० शल्कैर॒ग्निमि॑न्धान उ॒भौ लो॒कौ
 स॒नेम॒हम् । उ॒भयो॑ लो॒कयोर् ऋ॒द्ध्वाऽति॑ मृ॒त्युं
 तरा॑म्य॒हम् ॥ [६८] ॥

५१ मा छि॑दो मृ॒त्यो मा व॑धी॒र्मा मे ब॒ल-
 वि॒वृ॒हो मा प्र॑मोषीः । प्र॒जां मा मे॑ रीरिष॒
 आयु॑रुग्र नृ॒चक्ष॑सन्त्वा ह॒विषा॑ विधेम ॥ [६९]

५१ मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑
 मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑ उक्षि॒तम् । मा नो॑
 व॒धीः पि॒तरं॑ मो॒त मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवो॑
 रु॒द्र री॒रिषः॑ ॥ [७०] ॥

११०

५३ मा न॑स्तो॒के तन॑ये मा न॒ आयु॑षि
 मा नो॒ गोषु॑ मा नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः॑ । वी॒रान्मा
 नो॒ रुद्र॑ भामि॒तो व॑धीर् ह॒विष्म॑न्तो नम॑सा
 विधेम ते॑ ॥ [७१] ॥

५४ प्रजा॑पते नत्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा
 जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव । यत्का॑मास्ते जुहु॒म-
 स्तन्नो॑ अस्तु व॒यं॑ स्याम॒ पत॑यो रयी॒णाम् ॥
 [७२] ॥

१११

५५ स्व॒स्ति॒दा वि॒शस्प॑ति॒ वृ॒त्रहा
वि॒मृ॒धो व॒शी । वृ॒षेन्द्रः॑ पु॒र ए॒तु न स्व॒स्ति॒दा
अ॒भङ्क॑रः ॥ [७३] ॥

५६ त्र्य॒म्बक॑ त्र्यं॒जाम॑हे सु॒गन्धिं
पु॒ष्टि॒वर्द्ध॑नम् । उ॒र्वारु॒कमि॑व॒ बन्ध॑नान्मृ॒त्यो-
र्मु॒क्षीय॑ माऽमृ॒तात् ॥ [७४] ॥

५७ ये ते स॒हस्र॑म॒युतं॑ पाशा॒ मृ॒त्यो म॑र्त्याय॒
हन्त॑वे । तान् य॒ज्ञस्य॑ मा॒यया॒ सर्वा॑नव॒यजाम॑हे ॥
[७५] ॥

५८ मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॑ मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॑ ॥ [७६] ॥

५९ दे॒व॒कृ॒त॒स्यै॒न॒सोऽव॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥

म॒नु॒ष्य॒कृ॒त॒स्यै॒न॒सोऽव॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥

पि॒तृ॒कृ॒त॒स्यै॒न॒सोऽव॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥

आ॒त्म॒कृ॒त॒स्यै॒न॒सोऽव॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥

अ॒न्य॒कृ॒त॒स्यै॒न॒सोऽव॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥

अ॒स्मत्कृ॒त॒स्यै॒न॒सोऽव॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥

यद्वि॒वा च॒ न॒क्त॒ञ्चै॒न॒श्च॒कृ॒म॒ तस्या॑व॒य॒ज॒न॒म॒सि॒

स्वाहा॑ ॥ यथ्स्व॒प॒न्त॒श्च॒ जाग्र॑त॒श्चै॒न॒श्च॒कृ॒म॒

तस्या॑व॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥ यथ्सु॒षु॒प्त॒श्च॒

जाग्र॑त॒श्चै॒न॒श्च॒कृ॒म॒ तस्या॑व॒य॒ज॒न॒म॒सि॒ स्वाहा॑ ॥

११३

यद्विद्वा॑ ॐ स॒ शचाविद्वा॑ ॐ स॒ शचैन॑श्चकृ॒म
तस्या॑वय॒जनम॑सि॒ स्वाहा॑ ॥ ए॒नस॑
ए॒नसोऽवय॑जनम॑सि॒ स्वाहा॑ ॥ [७७] ॥

६० यद्वो॑ दे॒वाश्च॑कृ॒म जि॒ह्वया॑ गुरु॒
मन॑सो वा॒ प्रयु॑ती दे॒वहे॑डनम् । अ॒रावा॑ यो नो॒
अ॒भिदु॑च्छुना॒यते॒ तस्मि॑न्तदे॒नो व॑सवो निधे॒तन्
स्वाहा॑ ॥ [७८] ॥

६१ कामोऽका॑रूषी-न्नमो॒ नमः॑ । कामोऽ-
का॑रूषीत्कामः करोति नाहङ्करोमि कामः
कर्ता॑ नाहङ्कर्ता॑ कामः कार॒यिता॑ नाहङ्क-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

११४

कार॒यिता एष ते काम॑ कामा॒य स्वा॒हा । [७९]

६२ म॒न्युर॒कार॒षी॒न्नमो॑ नमः । म॒न्युर-
कार॒षी॒न्म॒न्युः करोति॑ नाहङ्करोमि म॒न्युः
कर्ता॑ नाहङ्कर्ता॑ म॒न्युः कार॒यिता नाहङ्क-
कार॒यिता एष ते मन्यो॑ मन्य॒वे स्वा॒हा ॥ [८०]

६३ ति॒लाज्जु॒होमि॑ सर॒सा ॐ स॒पि॒ष्टा-
ना॒न्धार॑ मम चित्ते रम॑न्तु स्वा॒हा । गा॒वो
हि॒रण्य॑-न्धन॑-म॒न्नपा॑न ॐ स॒र्वेषा॑ ॐ श्रि॒यै स्वा॒हा ॥
श्रि॒यञ्च लक्ष्मि॑ञ्च पु॒ष्टिञ्च की॒र्तिजा॑-

११५

नृ॒ण्यता॑म् । ब्र॒ह्म॒ण्यं बहु॑ पु॒त्रता॑म् । श्रद्धा॑मेधे
प्रजा॑स्सन्ददातु स्वा॒हा ॥ [८१] ॥

६४ तिलाः कृष्णा स्तिलाश्चे॒ता
स्तिला॑ स्सौम्या व॑शानुगाः । तिलाः पुनन्तु॑ मे
पाप- द्य॑त्किञ्चिद्दुरि॑तं मयि॑ स्वा॒हा ।
चोर॑स्यान्न- न्नव॑श्चा॒ब्धं ब्र॒ह्महा॑ गुरु॒तल्प॑गः ।
गो॒स्तेय॑- सुरा॒पानं॑ भ्रू॒णह॑त्या तिलाशान्ति॑
शम॑यन्तु स्वा॒हा । श्री॑श्च लक्ष्मी॑श्च पु॒ष्टीश्च
की॒र्तिञ्चा॑नृ॒ण्यता॑म् । ब्र॒ह्म॒ण्यं बहु॑ पु॒त्रता॑म् ।
श्रद्धा॑मेधे प्रजा॑तु जा॒तवे॑दस्सन्ददातु स्वा॒हा ॥

[८२] ॥

११६

६५ प्राणापान व्यानोदान समाना मे
 शुद्ध्यन्ता- ज्योतिरह- विरजा विपाप्मा
 भूयासःॐ स्वाहा ॥

वाङ्मनश्चक्षु-श्श्रोत्र जिह्वा घ्राण रेतो
 बुद्ध्याकूति स्सङ्कल्पा मे शुद्ध्यन्ता-
 ज्योतिरह- विरजा विपाप्मा भूयासःॐ
 स्वाहा ॥

त्वक्चर्म मां स रुधिर मेदो मज्जा
 स्नायवोस्थीनि मे शुद्ध्यन्ता- ज्योतिरह-
 विरजा विपाप्मा भूयासःॐ स्वाहा ॥

११७

शिरः पाणि पाद पार्श्व पृष्ठोरुदर जङ्घ
शिश्नोपस्थ पायवो मे शुद्ध्यन्ता ज्योतिरह
व्विरजा विपाप्मा भूयासः स्वाहा ।

उत्तिष्ठपुरुष हरित पिङ्गल लोहिताक्षि
देहि देहि ददापयिता मे शुद्ध्यन्ता ज्योतिरह-
व्विरजा विपाप्मा भूयासः स्वाहा ॥ [८३] ॥

६६ पृथिव्यापस्तेजो वायुराकाशा मे
शुद्ध्यन्ता- ज्योतिरह व्विरजा विपाप्मा
भूयासः स्वाहा ।

११८

शब्द स्पर्श रूप रस गन्धा मे
 शुद्ध्यन्ता ज्योतिरह विरजा विपाप्मा
 भूयासॐस्वाहा ।

मनो वाक्काय कर्माणि मे शुद्ध्यन्ता-
 ज्योतिरह विरजा विपाप्मा भूयासॐस्वाहा ।

अव्यक्तभावैरहङ्कारै ज्योतिरह विरजा
 विपाप्मा भूयासॐस्वाहा ।

आत्मा मे शुद्ध्यन्ता ज्योतिरह विरजा
 विपाप्मा भूयासॐस्वाहा ।

अन्तरात्मा मे शुद्ध्यन्ता ज्योतिरह-

११९

विवरजा विपाप्मा भूयासःॐ स्वाहा ।

परमात्मा मे शुद्ध्यन्ता- ज्योतिरह-

विवरजा विपाप्मा भूयासःॐ स्वाहा ।

क्षुधे स्वाहा । क्षुत्पिपासाय स्वाहा ।

विविद्वै स्वाहा । ऋग्विधानाय स्वाहा ।

कषोत्काय स्वाहा ।

क्षुत्पिपासा मलाज्ज्येष्ठामलक्ष्मी-नाशया-

म्यहम् । अभूतिमसमृद्धिज्य सर्वाग्निर्णुद मे

पाप्मानःॐ स्वाहा । अन्नमय प्राणमय मनोमय

१२०

विज्ञानमय-मानन्दमय-मात्मा मे शुद्ध्यन्ता-
 ज्जयोतिरह विरजा विपाप्मा भूयासः७
 स्वाहा॥ [८४] ॥

६७ अग्नये स्वाहा॥ विश्वेभ्यो
 देवेभ्य स्स्वाहा॥ ध्रुवाय भूमाय स्वाहा॥
 ध्रुवक्षितये स्वाहा॥ अच्युतक्षितये स्वाहा॥
 अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा॥ धर्माय स्वाहा॥
 अधर्माय स्वाहा॥ अद्भ्यस्स्वाहा॥
 ओषधि-वनस्पतिभ्य स्स्वाहा॥ [८५] ॥

१२१

र॒क्षो॒दे॒व॒ज॒ने॒भ्य॒ स्स्वाहा॑ । गृ॒ह्या॒भ्य॒ स्स्वाहा॑ ।
 अ॒व॒सा॒ने॒भ्य॒ स्स्वाहा॑ । अ॒व॒सा॒न॒प॒ति॒भ्य॒
 स्स्वाहा॑ । स॒र्व॒भू॒ते॒भ्य॒ स्स्वाहा॑ । का॒मा॒य॒ स्वाहा॑ ।
 अ॒न्त॒रि॒क्षा॒य॒ स्वाहा॑ । य॒दे॒ज॒ति॒ ज॒ग॒ति॒ य॒च्च॒
 चे॒ष्ट॒ति॒ ना॒म्नो॑ भा॒गो॑ य॒न्ना॒म्ने॒ स्वाहा॑ । पृ॒थि॒व्यै॒
 स्वाहा॑ । अ॒न्त॒रि॒क्षा॒य॒ स्वाहा॑ । [८६] ।
 दि॒वे॒ स्वाहा॑ । सू॒र्या॒य॒ स्वाहा॑ । च॒न्द्र॒म॒से॒
 स्वाहा॑ । नक्ष॒त्रे॒भ्य॒ स्स्वाहा॑ । इन्द्रा॒य॒ स्वाहा॑ ।
 बृ॒ह॒स्प॒त॒ये॒ स्वाहा॑ । प्र॒जा॒प॒त॒ये॒ स्वाहा॑ । ब्र॒ह्म॒णे॒

१२२

स्वाहा॥ स्व॒धा पि॒तृ॒भ्यस्स्वाहा॥ नमो॑ रु॒द्राय॑
 प॒शुप॑तये स्वाहा॥ [८७]। दे॒वे॒भ्यस्स्वाहा॥
 पि॒तृ॒भ्यस्स्व॒धाऽस्तु॑। भू॒ते॒भ्यो नमः॑।
 म॒नु॒ष्ये॒भ्यो ह॒न्ता॑। प्र॒जाप॑तये स्वाहा॥ प॒र॒मे॒ष्ठिने॑
 स्वाहा॥

यथा॑ कू॒प श॒श॒त॒धा॒र स्स॒ह॒स्र॑धा॒रो
 अ॒क्षि॒तः। ए॒वा मे॑ अस्तु धा॒न्यं७ स॒ह॒स्र॑धा॒र-
 म॒क्षि॒तम्। ध॒न॒धा॒न्यै स्वाहा॥

ये॑ भू॒ताः प्र॒च॒र॒न्ति॑ दि॒वा न॒क्तं
 ब॒लि॒मि॒च्छ॒न्तो वि॒तु॒द॒स्य॑ प्रे॒ष्याः॥ ते॒भ्यो ब॒लिं

१२३

पुष्टि॑कामो॑ ह॒रामि॑ मयि॒ पुष्टिं॑ पुष्टि॒पति॑ द॒धातु॑

स्वाहा॑ ॥

[८८] ॥

ओष॑धि॒वन॒स्पति॑भ्यस्स्वाहा॒

ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ नमो॑ रु॒द्राय॑प॒शुप॑तये॒ स्वाहा॑ वि॒तुद॑स्य॒ प्रेष्या॑
एक॑ज्व ॥

६८

॥ ओ॒न्तद्ब्र॒ह्म ।

॥ ओ॒न्तद्वा॒युः ।

॥ ओ॒न्तदा॒त्मा ।

॥ ओ॒न्तत्स॒त्यम् ।

॥ ओ॒न्तत्सर्व॑म् ।

॥ ओ॒न्तत्पु॒रोर्नमः॑ । अ॒न्तश्च॑रति॒ भूते॒षु गु॒हायां

वि॒श्वमू॒र्तिषु॑ । त्वय्यँ॑श्च॒ स्त्वव्वँ॑षट्कार॒ स्त्वमिन्द्र॑

स्त्व॑ रु॒द्र स्त्वव्विँ॑ष्णु॒ स्त्वं ब्र॒ह्म त्वं॑ प्रजा॒पतिः॑ ।

त्वन्त॑दाप॒ आपो॑ ज्योती॒रसोऽमृ॑तं॒ ब्रह्म॑

भूर्भुव॑स्सुव॒रोम् ॥ [८९] ॥

१२४

६९ श्रद्धायां॑ प्रा॒णे नि॒विष्टोऽमृत॑-
 ज्जुहोमि । श्रद्धाया॑मपा॒ने नि॒विष्टोऽमृत॑-
 ज्जुहोमि । श्रद्धाया॑ व्व्या॒ने नि॒विष्टोऽमृत॑-
 ज्जुहोमि । श्रद्धाया॑मुदा॒ने नि॒विष्टोऽमृत॑-
 ज्जुहोमि । श्रद्धाया॑ ७ समा॒ने नि॒विष्टोऽमृत॑-
 ज्जुहोमि । ब्रह्म॑णि म आ॒त्माऽमृत॑त्वाय ॥

अ॒मृतो॒पस्तर॑णमसि ॥

श्रद्धायां॑ प्रा॒णे नि॒विष्टोऽमृत॑- ज्जुहोमि ।
 शि॒वो मा॒वि॒शाप्र॑दाहाय । प्रा॒णाय॑ स्वाहा ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१२५

श्रद्धायामपाने निविष्टोऽमृत- ज्जुहोमि ।
शिवो माविशाप्रदाहाय । अपानाय स्वाहा ॥
श्रद्धाया व्याने निविष्टोऽमृत ज्जुहोमि ।
शिवो माविशाप्रदाहाय । व्यानाय स्वाहा ॥
श्रद्धायामुदाने निविष्टोऽमृत- ज्जुहोमि ।
शिवो माविशाप्रदाहाय । उदानाय स्वाहा ॥
श्रद्धायाऽसमाने निविष्टोऽमृत- ज्जुहोमि ।
शिवो माविशाप्रदाहाय । समानाय स्वाहा ॥
ब्रह्मणि म आत्माऽमृतत्वाय ॥
अमृतापिधानमसि ॥ [९०] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१२६

७० श्रद्धायां प्राणे निविश्यामृतं

हुतम् । प्राणमन्त्रेनाप्यायस्व ।

श्रद्धायामपाने निविश्यामृतं हुतम् ।

अपानमन्त्रेनाप्यायस्व ।

श्रद्धायां व्य्याने निविश्यामृतं हुतम् ।

व्यानमन्त्रेनाप्यायस्व ।

श्रद्धायामुदाने निविश्यामृतं हुतम् ।

उदानमन्त्रेनाप्यायस्व ।

श्रद्धायां समाने निविश्यामृतं हुतम् ।

समानमन्त्रेनाप्यायस्व ॥ [९१] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१२७

७१ अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषोऽङ्गुष्ठञ्च
सामाश्रितः। ईश स्सर्वस्य जगतः प्रभु
प्रीणाति विश्वभुक् ॥ [९२] ॥

७२ वाङ्म आसन्। नसोः प्राणः।
अक्ष्योश्चक्षुः। कर्णयोश्श्रोत्रम्। बाहुवो
र्बलम्। ऊरुवोरोजः। अरिष्टा विश्वा-
न्यङ्गानि तनूः। तनुवा मे सह नमस्ते अस्तु
मा मा हिंसीः ॥ [९३] ॥

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१२८

७३ वयस्सुपर्णा उपसेदुरिन्द्रं
प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः । अपद्ध्वान्त-
मूर्णुहि पूर्द्धिचक्षु मुमुग्ध्यस्मा- त्रिधयेऽव
बद्धान् ॥ [९४] ॥

७४ प्राणानाङ्ग्रन्थिरसि रुद्रो मा
विशान्तकः । तेनान्नेनाऽऽप्यायस्व ॥ [९५] ॥

७५ नमो रुद्राय विष्णवे मृत्युर्मे पाहि ।

७६ त्वमग्ने द्युभि स्त्वमाशु शुक्षणि
स्त्वमद्भ्य स्त्वमश्मन् स्परि । त्व व्वनेभ्य

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१२९

स्त्वमोषधीभ्य॑ स्त्व॒नृणा-नृ॑पते जायसे॒
शुचिः॑ ।। [९७] ।।

७७ शिवे॑न मे सन्ति॑ष्ठस्व स्यो॒नेन॑ मे
सन्ति॑ष्ठस्व सुभू॒तेन॑ मे सन्ति॑ष्ठस्व
ब्रह्म॑वर्च॒सेन॑ मे सन्ति॑ष्ठस्व य॒ज्ञस्य॑र्द्धि॒मनु॑
सन्ति॑ष्ठस्वोप॑ ते य॒ज्ञ नम॑ उप॑ ते नम॑ उप॑ ते
नमः॑ ।। [९८] ।।

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३०

७८ स॒त्यं परं परं॑ स॒त्यं स॒त्येन॒ न
सु॒वर्गा॒ल्लो॒काच्च्य॑वन्ते क॒दाच॑न स॒तां हि
स॒त्य-न्तस्मा॑त्स॒त्ये रम॑न्ते-

तप॒ इति॒ तपो॒ नान॑श॒नात्पर॑ व्यँद्धि
पर॒न्तप॒ स्तद्दु॑र्द्ध॒रूष-न्तद्दु॑राध॒रूष-न्तस्मा॑त्तप॒सि
रम॑न्ते-

दम॒ इति॒ निय॑तं ब्रह्म॒चा॒रिण॑ स्तस्मा॒द्वमे॑
रम॑न्ते-

शम॒ इत्य॑रण्ये मु॒नय॑ स्तस्मा॒च्छमे॑ रम॑न्ते-
दा॒नमि॑ति॒ सर्वा॑णि भू॒तानि॑ प्र॒शंस॑न्ति

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३१

दाना॒नाति॑ दु॒श्चर॑न्तस्मा॒द्दाने॑ रमन्ते-

ध॒र्म इति॑ ध॒र्मेण॑ स॒र्वमि॑दं प॒रिगृ॑हीत-

न्ध॒र्माना॑ति दु॒ष्कर॑न्तस्मा॒द्धर्मे॑ रमन्ते-

प्र॒जन इति॑ भूया॑ ॐ स॒ स्तस्मा॑द्-भूयि॑ष्ठाः

प्रजा॑यन्ते तस्मा॑द्- भूयि॑ष्ठाः प्र॒जनने॑ रमन्ते-

(अ)ग्नय॑ इत्या॒ह तस्मा॑द्ग्नय॑ आधा॒तव्या॑-

अग्नि॑होत्रमि॒त्याह॑ तस्मा॑द्ग्निहो॒त्रे रम॑न्ते-

य॒ज्ञ इति॑ य॒ज्ञो हि दे॒वास्तस्मा॑द्य॒ज्ञे रम॑न्ते-

मा॒नस॑मिति वि॒द्वा ॐ स॒ स्तस्मा॑द्वि॒द्वा ॐ स॒

ए॒व मा॒नसे॑ रमन्ते-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३२

न्या॒स इति॑ ब्र॒ह्माब्र॒ह्मा हि परः॑ परो॑ हि
ब्र॒ह्मा तानि॑ वा ए॒तान्यव॑राणि॒ परा॑सि न्या॒स
ए॒वात्य॑रेचय॒द्य ए॒व व्वे॑देत्युपनिषत् ॥ [९९] ॥

७९ प्रा॒जाप॒त्यो हा॑रुणि॒ स्सुप॑र्णयः
प्रा॒जाप॑तिं पि॒तर॒मुप॑ससार॒ किं भ॑गव॒न्तः पर॑म॒-
व्वे॑दन्तीति॒ तस्मै॑ प्रोवाच॒-

स॒त्येन॑ वा॒युरावा॑ति स॒त्येना॑दि॒त्यो रो॑चते
दि॒वि स॒त्य व्वै॑चः प्र॒तिष्ठा॑ स॒त्ये स॒र्व
प्र॒तिष्ठी॑त॒न्तस्मा॑त्स॒त्यं पर॑म व्वे॑दन्ति॒-

तप॑सा दे॒वा दे॒वता॑मग्र॒ आय॑न्तप॒सूर॑षय॒-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३३

स्सुव-रन्वविन्द-न्तपसा सपत्नान्-प्रणुदा-
माराती स्तपसि सर्वं प्रतिष्ठित-न्तस्मात्तपः
परम व्वन्दन्ति-

दमेन दान्ताः किल्बिष-मवधून्वन्ति दमेन
ब्रह्मचारिण स्सुवरगच्छ-न्दमो भूताना-
दुराधरूषन्दमे सर्वं प्रतिष्ठित-न्तस्माद्दमः परम
व्वन्दन्ति-

शमेन शान्ता शिशवमाचरन्ति शमेन
नाकं मुनयोऽन्वविन्दज्छमो भूतानान्दुराधरूष-
ज्छमे सर्वं प्रतिष्ठित-न्तस्माच्छमः

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३४

पर॒म व्वँ॑दन्ति-

दा॒न य्यँ॑ज्ञा॒ना व्वँ॑रू॒थ॒न्दक्षि॑णा लो॒के
दा॒तार॑ ॐ सर्व॑भू॒तान्यु॑पजी॒वन्ति॑ दा॒नेना॑रा॒ती-
रपा॑नुदन्त दा॒नेन॑ द्विष॒न्तो मि॒त्रा भव॑न्ति दा॒ने
स॒र्व प्र॑ति॒ष्ठित॒-न्तस्मा॑द्दा॒नं पर॒म व्वँ॑दन्ति-

ध॒र्मो वि॒श्वस्य॑ जग॑तः प्र॒तिष्ठा॑ लो॒के
ध॒र्मिष्ठं॑ प्र॒जा उप॑स॒र्पन्ति॑ ध॒र्मेण॑ पा॒पम॑प॒नुद॑ति
ध॒र्मे स॒र्व प्र॑ति॒ष्ठित॒-न्तस्मा॑द्ध॒र्मं पर॒म
व्वँ॑दन्ति-

प्र॒जन॑न् व्वै प्र॒तिष्ठा॑ लो॒के सा॒धु प्र॒जाया॑-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३५

स्तन्तुन्तन्वानः पितॄणामनृणो भवति तदेव
तस्या अनृणन्तस्मात् प्रजननं परम व्वंद-

न्त्यग्नयो वै त्रयी विद्या देवयानः पन्था
गारूहपत्य ऋक्पृथिवी रथन्तर-मन्वाहार्यपचन
य्यंजुरन्तरिक्ष व्वामदेव्य-माहवनीय स्साम
सुवर्गो लोको बृहत्तस्मादग्नीन्परम व्वंद-

न्त्यग्निहोत्रं सायं प्रातर्गृहाणान्निष्कृति
स्स्विष्टं सुहुत य्यंशक्रतूनां प्रायणं सुवर्गस्य
लोकस्य ज्योतिस्तस्मादग्निहोत्रं परमव्वदन्ति-
यज्ञ इति यज्ञेन हि देवा दिवङ्गता

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३६

य॒ज्ञेना॑सुरा॒-नपा॑नुदन्त॒ य॒ज्ञेन॑ द्विष॒न्तो मि॒त्रा
भव॑न्ति य॒ज्ञे स॒र्वं प्रति॑ष्ठित॒-न्तस्मा॑द्य॒ज्ञं पर॑म
व्वँद॑न्ति-

मान॒सव्वै॑ प्राजाप॒त्यं प॒वित्रं॑ मान॒सेन॒
मन॑सा सा॒धु प॑श्यति मान॒सा ऋष॑यः प्र॒जा
अ॑सृजन्त॒ मान॒से स॒र्वं प्रति॑ष्ठित॒-
न्तस्मा॑न्मान॒सं पर॑म व्वँद॑न्ति-

न्या॒स इ॒त्याहु॑ र्मनी॒षिणो॑ ब्र॒ह्माणं॑ ब्र॒ह्मा
विश्वः॑ क॒तम॑-स्स्वयं॒भु प्र॒जाप॑ति स्सव्वँ॒त्सर॑
इति॑ -

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३७

सर्व्वं॑त्स॒रोऽसा॒वादि॒त्यो य ए॒ष आ॒दि॒त्ये
पुरु॑ष॒ स्स॒पर॒मे॒ष्ठी ब्र॒ह्मा॒त्मा-

या॒भि॒रादि॒त्य- स्त॒पति॑ र॒श्मि॒भि॒ स्ता॒भिः
प॒र्जन्यो॑ वर॒षति॑ प॒र्जन्ये॑नौषधि वनस्प॒तयः॑
प्रजा॑यन्त ओषधि-वनस्प॒तिभि॒रन्नं॑ भव॒त्यन्ने॑न
प्रा॒णाः प्रा॒णैर्बलं॑ बले॒न तप॒स्तप॑सा श्रद्धा
श्रद्ध॑या मे॒धा मे॒धया॑ मनी॒षा मनी॑षया मनो
मन॑सा शान्ति॒श्शान्त्या॑ चि॒त्तज्जि॒त्तेन॑ स्मृतिः॑
स्मृ॒त्या स्मा॒रः॑ स्मा॒रेण॑ वि॒ज्ञानं॑ वि॒ज्ञाने॑-
ना॒त्मानं॑ व्वैद॒यति॑-

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३८

तस्मादन्नन्ददन् त्सर्वाण्येतानि ददात्यन्नात्
प्राणा भवन्ति भूतानां प्राणैर्मनो मनसश्च
विज्ञानं विज्ञानादानन्दो ब्रह्मयोनि-

स्स वा एष पुरुषः पञ्चधा पञ्चात्मा
येन सर्वमिदं प्रोतं पृथिवी चान्तरिक्षञ्च
द्यौश्च दिशश्चावान्तरदिशाश्च स वै
सर्वमिदञ्जगत्स स भूतं स भव्य-
ज्जिज्ञासकलृप्त ऋतुजा रयिष्ठा श्रद्धा सत्यो
महस्वान्तपसो वरिष्ठाद्ज्ञात्वा तमेवं मनसा
हृदा च भूयो न मृत्युमुपयाहि विद्वान्--

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१३९

तस्मा॑न्या॒समे॒षा-न्तप॑सामतिरिक्त॒माहु॑-
वसु॑र॒ण्वो वि॒भूर॑सि प्रा॒णे त्वम॑सि
सन्धा॒ता ब्र॒ह्मन्त्वम॑सि वि॒श्वधृ॑त्तेजो॒दा-
स्त्वम॑स्य॒ग्निर॑सि व॒र्चो॒दास्त्वम॑सि सूर्य॑स्य
द्यु॒म्नो॒दास्त्वम॑सि च॒न्द्रम॑स उपया॒मगृ॑हीतोऽसि
ब्र॒ह्मणे॑ त्वा॒मह॑स ओमि॒त्यात्मा॑न॒ य्युञ्जी॑तै॒तद्वै
म॒होप॑निषद-न्दे॒वाना॑ङ्गुह्य॒ य्य ए॒वव्वे॑द
ब्र॒ह्मणो॑ म॒हिमा॑नमाप्नोति॒ तस्मा॑द्ब्र॒ह्मणो॑
म॒हिमा॑नमि॒त्युप॑निषत् ॥ [१००] ॥ .

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१४०

८० तस्यै॒व वि॒न्दु॒षो य॒ज्ञस्या॒त्मा

यज॑मान॒ श॒श्रद्धा॒पत्नी॒ शरी॑रमि॒द्धम॒-मुरो॒वेदि॒

लो॑मानि॒ ब॒रु॒हि वे॒दशि॒खा हृ॒दय॒य्यू॒पः का॒म

आ॒ज्यं म॒न्युः प॒शु स्त॒पोऽग्नि॑ र्द॒मश्श॑मयि॒ता

दक्षि॑णा॒ वाग्घो॑ता॒ प्रा॒ण उ॒द्गा॒ता चक्षु॑र॒द्ध्व॒र्यु

र्म॒नोब्र॑ह्मा॒ श्रो॒त्रम॒ग्नी-द्या॒वदू॒ध्रिय॑ते॒ सा दी॒क्षा

यद॑श्जा॒ति तद्ध॑वि॒ र्यत्पि॑ब॒ति तद॑स्य सोम॒पान

य्यँ॑द्र॒मते॒ तदु॑प॒सदो॒ यत्स॒ञ्चर॑त्यु॒पवि॑श-

त्यु॒त्तिष्ठ॑ते॒ च स॒ प्र॒व॒र्ग्यो यन्मु॑ख॒न्तदा॑ह॒वनी॒यो

या व्या॑ह॒तिराहु॑ति॒ र्यद॑स्य वि॒ज्ञान॒न्तज्जु॑होति॒

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१४१

यथ्सायं प्रातरत्ति तथ्समिध ययत्प्रात-
 र्मद्ध्यन्दिन० सायञ्च तानि सर्वनानि ये
 अहोरात्रे ते दशपूर्णमासौ येऽर्द्धमासाश्च
 मासाश्च ते चातुर्मास्यानि य ऋतवस्ते
 पशुबन्धा ये सव्वत्सराश्च परिवत्सराश्च
 तेऽहर्गुणा स्सर्ववेदस व्वा एतत्सत्र-
 य्यन्मरण-न्तदवभृथ एतद्वै जरामर्यमग्निहोत्र०
 सत्रय्य एव विद्वानुदगयने प्रमीयते
 देवानामेव महिमानङ्गत्वा ऽऽदित्यस्य
 सायुज्यङ्गच्छत्यथ यो दक्षिणे प्रमीयते

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१४२

पितॄणामेव महिमानङ्गत्वा चन्द्रमस
 स्सायुज्यं सलोकतामाप्नोत्येतौ वै सूर्या
 चन्द्रमसो महिमानौ ब्राह्मणो विद्वानभिजयति
 तस्माद्-ब्राह्मणो महिमानमाप्नोति तस्माद्-
 ब्राह्मणो महिमानमित्युपनिषत् ॥ [१०१] ॥

अंभस्येकपञ्चाशदुत्तरशत-ज्जातवेदसे चतुर्दश भूरन्नं
 भूरग्नये भूरग्नये चैकमेकं पाहि पाहि चत्वारि चत्वारि
 यश्छन्दसान्द्वे नमो ब्रह्मण ऋतन्तपो यथा वृक्षस्यैकमेक-
 मणोरणीयांश्चतुस्त्रिंशत्सहस्रशीर्षं षड्विंशतिरादित्यो
 वा एष आदित्यो वै तेज एकमेकत्रिधनपतये त्रयोविंशतिः
 सद्योजातन्त्रीणि वामदेवायैकमधारेभ्यस्तत्पुरुषाय द्वेद्वे ईशानो
 नमो हिरण्यबाहव एकमेकमृतं सत्यन्द्वे सर्वो वै चत्वारि

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१४३

कद्गुद्राय त्रीणि यस्य वैकङ्कती कृणुष्वपाजो ऽदितिरापो वा
 इदमेकमेक-मापः पुनन्तु चत्वार्यग्निश्च सूर्यश्च नव नवोमिति
 चत्वार्यायातु पञ्चौजोऽसि दशोत्तमे चत्वारि घृणिस्त्रीणि
 ब्रह्ममेतुमाय्यौस्ते ॥ ब्रह्महत्यान्द्वादश ब्रह्ममेधया ऽद्यान इमं
 भ्रूणहत्यां ब्रह्ममेधवा ब्रह्मादेवानामिदं वीरहत्यामेकान्नविंशति
 रेकान्नविंशति मेधा देवी मेधां म इन्द्रश्चत्वारि चत्वार्यामां
 मेधा द्वे मयिमेधामेकमपैतु परव्वातं प्राणममुत्र भूयाद्भरिं
 शल्कैरग्निं माछिदोमृत्यो मानोमहान्तं मानस्तोके प्रजापते
 स्वस्तिदास्त्र्यंबक य्येते सहस्रमयुतन्द्वे द्वे मृत्यवे
 स्वाहैकन्देवकृतस्यैकादश यद्वो देवाः
 कामोऽकार्षीन्मन्युरकार्षीन्द्वे द्वे तिलाज्जुहोमि गावश्श्रियं प्रजाः
 पञ्च तिलाः कृष्णाश्चोरस्यश्रीः प्रज्ञातु जातवेदस्सप्त प्राणवाक्
 त्वक्छिर उत्तिष्ठ पञ्च पृथिवी शब्द
 मनोवागव्यक्तात्माऽन्तरात्मा परमात्मा मे क्षुधेऽन्नमय

तै.उप.चतुर्थः प्रश्नः

१४४

पञ्चदशा॒ग्नये॑ स्वा॒हैक॑ च॒त्वरि॑ ॐ श॒दो॒न्तद्ब्र॒ह्म न॑व श्र॒द्धायां॑ प्रा॒णे
 नि॒विष्टो॑ऽमृत॒ञ्जुहोमि॑ च॒तुर्वि॑ ॐ श॒ति श्र॒द्धायां॑ प्रा॒णे
 नि॒विश्या॑मृत॒हुतं॑ दशा॒ङ्गुष्ठ॑मात्रः पुरु॒षो द्वे॑ वाङ्म आ॒सन्न॑ष्टौ
 वयस्सु॒पर्णाः प्रा॒णानाङ्ग्रन्थि॑रसि द्वे द्वे नमो
 रु॒द्रायै॑क॒न्त्वम॑ग्ने॒द्युभिर्द्वे॑ शि॒वेन॑ मे स॒न्तिष्ठ॑स्व स॒त्यं प्रा॑जाप॒त्य
 स्तस्यै॒वमे॑कमे॒कम॑शीतिः ॥ [८०] ॥

स॒हना॑ववतु । स॒हनौ॑ भुनक्तु ।
 स॒ह वी॒र्य॑ङ्करवावहे ।
 तेज॒स्विना॑वधीतमस्तु माविद्विषा॒वहे॑ ॥
 ओं शान्ति॑श्शान्ति॑श्शान्तिः ॥
 हरिः॑ ओ(३)म् ॥

तैत्तिरीयोपनिषदि चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः ॥

